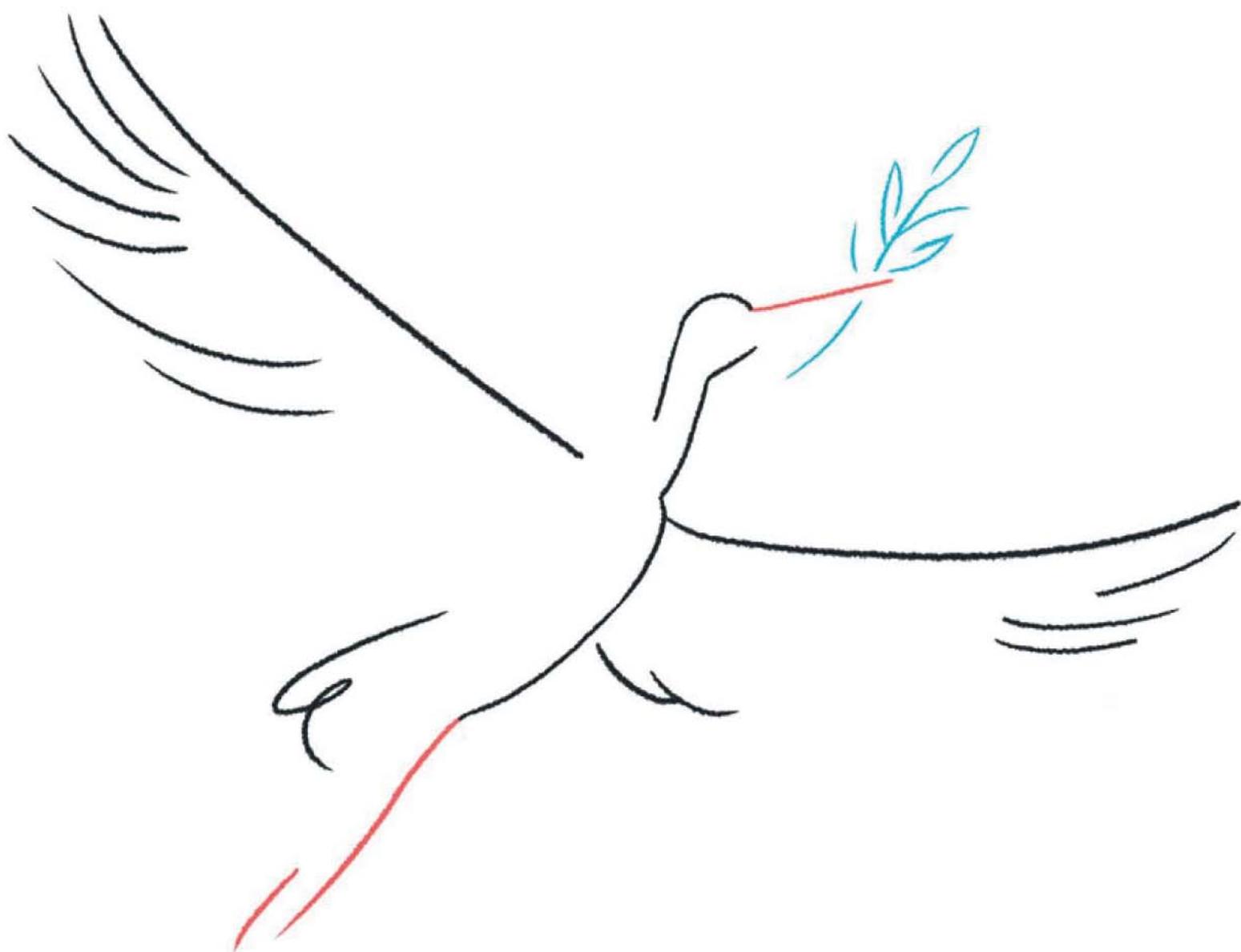

бярэзка №08

№ 08/2020 (1107)

ISSN 0320-7579

12+

Усмішка злучае нас насуперак адрозненням моў,
каст і партый.

Антуан дэ Сэнт-Экзюперы

Дзяўчына на матацыкле

На вуліцы Сямашка ў Мінску час ад часу можна пачуць рыканне матора. Я пачула яго ўпершыню, калі мая маці пайшла здаваць на правы на кіраванне матацыклам. Там і пазнаёмілася з гераіняй гэтага інтэрв'ю — **Анастасіяй Раманенка**. Дзяўчыне 15, яна займаецца мотаспортам ужо чатыры гады, і за гэты час перамагла ў шматлікіх спаборніцтвах.

Насця распавяла, калі матацыклы завалодалі яе сэрцам, падзялілася тым, што было для яе самым цяжкім, калі вучылася быць кіроўцай, і паразважала, якім чынам мотаспорт змог змяніць не толькі яе лад жыцця, але і характар.

Анастасія

— З чаго пачалося тваё захапленне матацыкламі?

— У дзіцячым садку ў нас была магчымасць абраць фатаграфавання ў выглядзе кіроўцаў Формулы-1 разам з матацыклам альбо ў выглядзе прынцэс. Зразумела, я выбрала матацыкл. Матацыклы я заўсёды любіла. Я нават цацкі ў брата з матацыкламі брала. А ў 12 гадоў пайшла запісвацца ў «Ранак» — цэнтр дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі. І там якраз ляжала паперка, дзе была секцыя мотаспорту. Я зразумела, што я хачу менавіта туды.

Тата адпусціў з цяжкасцю. Ён заўсёды да гэтага ставіўся: «Ну, ты ж дзяўчынка, магла б абраць якое-небудзь захапленне прасцейшае». А маці ў мяне быццам хлапчук па характары, і ў мяне гэта, хутчэй за ўсё, ад яе — заўсёды падтрымлівала, казала: «Не хвалюйся, у цябе ўсё атрымаецца». Я не скажу, што тут небяспечна. Мы ўсе ездзім у экіпіроўцы, і хуткасць не такая ўжо і вялікая, каб разбіцца, але ўсе бабулі і дзядулі былі супраць. Ды і цяпер таксама не лепшай думкі.

Я гэтага ніколі не баялася. Я баюся вышыні, але для мяне нават скокнучь з парашутам так цікава. Калі мне цікава, тады нічога не страшна, тады ўсё магчыма.

— Што самае складанае для цябе было ў кіраванні матацыклам?

— Навучыцца трымаць каленамі бак. Ты едзеш, забываешся на гэта — і матацыкл пачынае гуляць змейкай. Калі матацыкл едзе роўна, то ён амаль нічога не важыць. Галоўнае, не пачынаць яго нахіляць. Вось калі ты яго нахіліш, то ты з ім і павалішся.

Так, былі і падзенні, нават на спаборніцтвах сёлета. Не скажу, што было надта балюча, тут матацыкл цяжэй падняць. Узімку цяжкасцяў асабліва шмат: зіма, галалёд, снег, — а мы ідзем катацца. Найбольш страшна, калі лёд. Ты едзеш, і ў цябе пачынае задняе кола сыходзіць убок, і ты разам з матацыклам ляціш.

У нас ёсць зараз хлопец, які любіць ганяць. І, калі ён прыходзіць зімой, то, хутчэй за ўсё, зваліцца за трэніроўку мінімум разы два. Прытым што ён звычайна наогул не падае.

Адчуванне ўпэўненасці за рулем, напэўна, прыходзіць пасля таго, як ты перажыў зіму. Увесну, калі ты ўжо на асфальце, у цябе матацыкл нікуды не сыходзіць, ты сядзіш на ім роўна. І адчуваеш сябе абсалютна свабодна, абсалютна разняволеным. Ты не баішся, што ўпадзеш: час падзенняў скончыўся.

Мяне сябар вучыць сачыць за абстаноўкай на дарозе. Кажы: «Сачы за матацыкламі». Не ведаю, чаму так заведзена, але калі ты едзеш, усім матацыклістам махаеш. Ён са мной звычайна ідзе ў заклад на што-небудзь, напрыклад, на кавалачак піццы, і калі я прапускаю матацыкліста, то ўсё, мінус адзін кавалачак піцы. Але праз гэта ты неяк прызвычайваешся сачыць за матацыклістамі, за знакамі.

— Ці адчуваеш ты розніцу ў стаўленні да хлопцаў і дзяўчын, якія ездзяць на матацыклах?

З трэнерам у нас выдатныя стасункі. Ён можа спакойна і шакаладку прыцягнуць, і цябе накарміць. Ты прыйшла са школы, ты галодная, ён заўсёды пра цябе паклапоціцца. Калі табе холадна, то вось на Сані зараз куртка нашага трэнера. Ён хвалюецца пра нас, каб мы не захварэлі.

— Я заўсёды сяброў прашу: «Вы мяне ў гараж вазьміце, я проста хаця б пагляджу». Ёсць, вядома, гendarная дыскрымінацыя: «Мы ж хлопчыкі, ты дзяўчынка, куды ты пойдзеш? Мы лепш потым за табой заедзем, разам пакатаемся». А мне на самай справе вельмі цікава паглядзець, што там адбываецца. Мой сябар мне заўсёды кажа: «Насця, ты ж дзяўчынка, чаго ты будзеш з паяльнікам працаваць?» А я: «Саня, адчапіся, а то зараз ў цябе тым паяльнікам кіну».

Калі я толькі прыйшла ў секцыю, нас было чатыры дзяўчынкі. Канешне, нам робяць паблажкі: дазваляюць не корпацца ўласнаруч у тэхніцы. Але, калі табе задаюць пытанне

наконт уладкавання, ты павінна адказаць.

— *Вось я хачу ездзіць, я сам сабе рамантую. Вы хочаце ездзіць, таксама павінны сабе чыніць.*

— *Так мы і чынім, Аляксей Анатольевіч.*

— *Вы і чыніце, спрэчкі няма. Але ёсць некаторыя, якія камеру без «окейгул» не могуць паставіць, — кажа Сяргей Аляксандравіч, другі трэнер.*

Калі ты адзіная дзяўчына з усіх сваіх, хто едзе на спаборніцтвы, гэта вельмі хвалюе. Ты павінна паказаць: нягледзячы на тое, што ты дзяўчына, ты лепшая на гэтых спаборніцтвах. Але потым ты прыязджаеш туды, дзе цябе чакаюць усе свае — гуляем па тэрыторыі, смяемся з чаго-небудзь, знаходзім сабе прыгоды, — і разнявольваешся разам з гэтым.

Спаборніцтвы па баскетболе, у якіх я ўдзельнічала, праходзілі не так. Там не было такой весялосці: твае праціўнікі не былі асабліва рады цябе бачыць. На спаборніцтвах па мотаспорце нам весела, таму што мы таксама сябруем і знаёмімся адзін з адным праз спаборніцтвы. Мы прыязджаем на спаборніцтвы і радуемся, што нарэшце пабачыліся, бо некаторыя досыць далёка жывуць, і ў нас

не атрымліваецца часта сустракацца. Яны і поспехаў жадаюць — абсалютна шчыра.

Пасля перамогі на спаборніцтвах, ты адчуваеш гонар за сябе ж. Але калі ты выйграў гэтым разам, не значыць, што ты зоймеш якое-небудзь месца на наступных спаборніцтвах. Ты разумееш, што табе трэба трэніравацца яшчэ больш, каб не страціць гэтую планку, а, наадварот, падняць яе вышэй.

— Якія змены адбыліся ў тваім характары са з’яўленнем у жыцці мотаспорта?

— Да таго, як я прыйшла сюды, я была замкнутай і сарамлівай. Мне вельмі цяжка даваліся стасункі з іншымі людзьмі, нават у краме было страшна падыходзіць да касы. Калі б я была такой, як і раней, то я б нават не адважылася прыехаць на інтэрв’ю. Напэўна, гэтае захапленне падарыла мне адкрытасць і ўпэўненасць у сабе. Ты глядзіш на хлопчукоў тут — і такое адчуванне, быццам яны наогул нічога не баяцца. І ты хочаш быць такой самай.

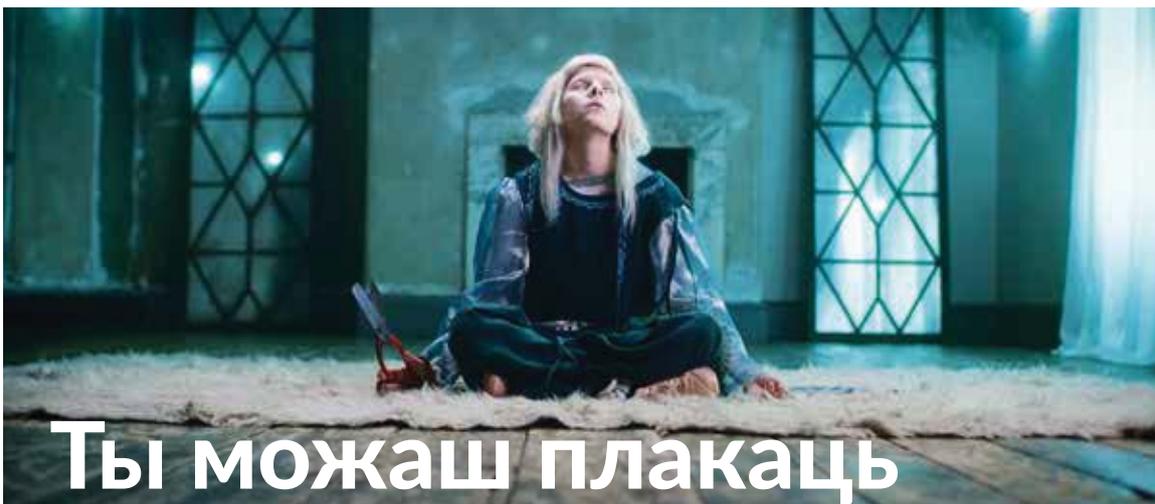
Усе пытаюць: ці не страшна мне, чаму я абрала мотаспорт? У дзяўчынак меркаванне, што я павінна займацца танцамі. Мабыць, таму, што у нас усе дзяўчынкі займаліся танцамі, у той час калі я займалася мотаспортам. Хлопцы пытаюцца літаральна пра ўсё, пра што толькі магчыма: ад абароны да набыцця матацыкла. Таму стаўленне людзей навокал да маіх захапленняў вельмі моцна адрозніваецца. Але ў мяне няма думак кідаць мотаспорт, бо ўласна мне тут падабаюцца матацыклы, падабаецца атмасфера і падабаюцца людзі — абсалютна ўсё.

Калі трапіць да нас на трэніроўку дзесьці ў траўні, тут бы кожны мог што-небудзь распавесці, у кожнага свая гісторыя. Тыя, хто першы год, яны б, напэўна, на нас бухцелі. Калі прыходзяць першагодкі, першы час мы з імі не стасуемся ўвогуле, бо многія з іх усё роўна сядуць. Многія прыходзяць проста паспрабаваць некалькі разоў: разумеюць, што гэта не пра іх — не іх атмасфера, — і таму сыходзяць. А з тымі, хто застаецца, шмат цікавых сумесных успамінаў, ёсць пра што пагутарыць. І адчуваеш, што ўсе гэтыя людзі свае.

Анастасія Правальская

ілюстрацыі: Яніна Зайчанка (@what.yanya.saw)

Ты можаш плакаць

Аўрора Акснес (AURORA) — маладая нарвежская спявачка, небыякавая да таго, што адбываецца навокал. У 2015 годзе (тады ёй было ўсяго 19 гадоў) дзяўчына выступіла на Нобелеўскім канцэрце, а ў 2019 запісала саўндтрэкі да мультфільма «Халоднае сэрца 2». Зараз на яе творчым рахунку тры паспяхова альбомы. Яе песні закранаюць актуальныя тэмы: экалогія, чалавечыя стасункі і пачуцці, стэрэатыпныя паводзіны. Адзін са стэрэатыпаў, пра які Аўрора напісала песню «Рака» («The River»), — плакаць кепска.

Мы з дзяцінства чуем: хлопцы не плачуць. І гэты стэрэатып замацоўваецца на ўсё жыццё. А праз шмат гадоў ужо дарослыя мужчыны, якія часта перажываюць стрэс, не дазваляюць сабе «выпусціць» эмоцыі. У выніку стрэс накапліваецца, і не кожны здольны яго вытрымаць. На думку навукоўцаў, гэта адна з прычын, чаму мужчыны часцей заканчваюць жыццё самагубствам. Менавіта гэта статыстыка натхніла Аўрору на стварэнне кліпа «Рака».

Гэты кліп крануў мяне, бо ў пачатковай школе я часта плакала, і дарослыя злаваліся на мяне. З таго часу запамніла: эмоцыі трэба трымаць у сабе. Інакш — катастрофа. Прайшло гадоў дзесяць, і цяпер я не плачу. Магу праслязіцца ад вялікай радасці ці сумнага фільма — не больш. Але боль, які не вызваляецца праз слёзы, накапліваецца ўнутры і зрэдку прарываецца вонкі. Тады я раву ў падушку, і мне становіцца лягчэй.

Сюжэт кліпа даволі прасты. Дзяўчына хоча заплакаць, але яна не дазваляе сабе гэтага. Таму яна вымушаная змагацца са сваімі пачуццямі, стрымліваць іх. У выніку гераіня дазваляе сабе адчуць, перажыць і адпусціць боль і супакойваецца. Праява пачуццяў дапамагае ёй знайсці гармонію з сабой. Значыць, плакаць можна і нават варта?

Аўтарка наводзіць на думку, што эмоцыі робяць нас жывымі. Галінкі з лісцем, якія літаральна растуць з вачэй Аўроры замест слёз, у кліпе становяцца фізічнай выявай эмоцый. І лісце выглядае значна больш жывым, чым сама герайня. Гэта візуальная метафара разам з радком «не забывай, хто ты ёсць, нават калі ты ў бядзе» дазваляе зразумець, што зараз Аўрора не тая паўнавартасная асоба, якой яна можа быць. Зараз яна згустак болю.

Пакуль чалавек стрымлівае эмоцыі, ён толькі ўласны цень. У кліпе герайня б'ецца ў канвульсіях на падлозе, стрымліваючы эмоцыі. Калі яна ходзіць кругамі на беразе ракі, здаецца, што дзяўчына заблукала паміж калонамі маленькай альтанкі, дзе гэта проста немагчыма. А калі дзяўчына тоне ў рацэ, яна нагадвае зачараваную русалку — дзяўчыну, якая даўно не жыве. Калі Аўрора з болям глядзіць у акно, яна падобная да ваўка, які вые на месяц у надзеі, што той дапаможа. Вось толькі ні месяц, ні нешта іншае звонку не можа дапамагчы ёй. Каб зноў стаць сабой, герайні патрэбна дазволіць сабе плакаць.

Гэтыя чатыры сцэны з пакутамі праз нявызваленныя эмоцыі адбываюцца паралельна, быццам бы адначасова з рознымі герайнямі. Гэта ж пра тое, што герайня кліпа не адзіная, для каго праблема актуальная. Такіх людзей шмат, у іх можа быць розны гендар, узрост, сацыяльны статус, характар, здароўе. Але іх аб'ядноўвае няўменне ці нежаданне праяўляць негатыўныя эмоцыі. У кліпе стрыманасць візуалізуецца праз нажніцы: герайня трымае іх у руках у кожнай з чатырох сцэн. Менавіта імі Аўрора абразае галінкі-эмоцыі, не даючы сабе заплакаць. Яна чыніць боль самой сабе. У яе і так дастаткова болю ўнутры, але яна множыць яго сваёй стрыманасцю. Не пазбаўляючыся негатыву, яна знішчае сябе маральна і фізічна.

Розныя людзі па-рознаму знішчаюць сябе. Хтось трыціць сябе алкаголем, нікацінам, наркотыкамі і пасля тоне ў гэтай атруце, як герайня ў рацэ. Хтось займаецца самабічаваннем, заганыючы сябе ў дэпрэсію, і пасля вые на месяц, няздольны справіцца з хваробай без чужой дапамогі. Хтось робіць балюча свайму целу — сэлфхарміць — і пасля б'ецца ў канвульсіях ад фізічнага болю.

Ці некаму трэба забраць нешта матэрыяльнае ў сябе пасля эмацыйнай страты — як дзяўчыны пасля расстання адразаюць валасы. Гэта асацыяцыя ўзнікае праз

прычоску Аўроры: карэ з дзвюма доўгімі пасмамі. Яна выглядае, быццам зараз абразае доўгія валасы сама сабе і засталася зусім крыху да роўнай стрыжкі. І хоць спявачка носіць гэту прычоску пастаянна, гэта дазваляе ўбачыць дадатковы сэнс ў кліпе «Рака». І, на жаль, усе спосабы самазнішчэння даюць вынік: у кліпе Аўрора зняможаная ад бясконцых пакут і болю.

Сэлффарм (ад англ. «шкодзіць сабе») — наўмысная шкода свайму целу без мэты забіць сябе. Звыкаючы да такога спосабу «вызвалення», людзі не могуць спыніцца і шкодзяць сабе ўсё часцей і мацней. Сэлффарм заўсёды ўказвае на схаваныя ўнутры праблемы. Таму парэзы, драпіны, сінякі, апёкі на схаваных пад адзеннем частках цела вашых блізкіх — нагода звярнуць увагу на тое, як яны адчуваюць сябе.

У момант, калі Аўрора кідае нажніцы, яна ўпершыню ў гісторыі выглядае прыгожай, моцнай і шчаслівай. Канвульсіі заканчваюцца, гераіня больш не вые на месяц, не блукае ў калонах альтанкі і не тоне ў рацэ. Цяпер яна бяжыць насустрач эмоцыям. Кветкі растуць на яе твары і вакол дарогі, па якой яна бяжыць, — гераіня цалкам аддаецца пачуццям. Без смутку дзяўчына становіцца сабой, а не ўласным ценем. І для гэтага трэба было ўсяго толькі даць волю пачуццям.

Пачуцці, якія яна стрымлівала доўгі час, перапаўняюць гераіню. На яе сыплецца цэлая гара пялёсткаў. І засыпае яе. У фінальнай сцэне Аўрора ляжыць пад чырвонай гарой кветак. Гэты вобраз выклікае некалькі асацыяцый — варыянтаў развіцця падзей.

Аўрора не выпускала негатывы, ён рос быццам у геаметрычнай прагрэсіі, і цяпер яна няздольная з ім справіцца. Боль забіў яе. Гераіня быццам пахаваная пад гарой пялёсткаў. Яны нагадваюць кроў, што асацыюецца з болем. Магчыма, ён знішчыў яе маральна — увагнаў у глыбокую дэпрэсію, з якой прыйдзецца выходзіць з дапамогай псіхатэрапеўта, лекаў і складаных практык. Магчыма, фізічна — і яна скончыла жыццё самагубствам. Ад гэтых асацыяцый мне становіцца жудасна: няўжо і мяне няўменне плакаць можа прывесці да трагічнага фіналу?

Але развязку кліпа можна ўспрыняць па-іншаму: гераіня ўрэшце рэшт знайшла гармонію з сабой. Гара кветак нагадвае ложка, які асацыюецца са сном, а значыць, са спакоем. Як спявае Аўрора ў песні, «я не сумую па смутку, калі ён сышоў». І дзяўчына насамрэч выглядае вельмі спакойнай пад чырвонымі пялёсткамі. Магчыма, было яшчэ не позна аддацца болю, перажыць яго і адпусціць. Магчыма, мне таксама варта паплакаць, каб стаць бліжэй да ўнутранага суладдзя?

У кліпе «Рака» Аўрора Акнес нагадвае, што ўсе эмоцыі, нават негатывныя, маюць месца быць. Таму важна дазваляць сабе адпусіць іх, а не стрымліваць. Слёзы не робяць нас добрымі ці кепскімі. Яны робяць нас самімі сабой, дазваляюць захоўваць фізічнае і ментальнае здароўе. Таму давайце дазволім сабе плакаць, нягледзячы на злосныя ці спачувальныя позіркы, пачуццё віны перад прысутнымі і адчуванне ўласнай слабасці. Бо плакаць не значыць «быць слабым». Плакаць — значыць «умець быць шчырым з сабой». А хіба гэта не роўна моцы ў нашым сціплым на эмоцыі грамадстве?

Паліна Забела

Процідзеянне хатняму гвалту

«**Б**іццё — гэта выхаванне. Што з табой яшчэ рабіць?», «Табе тут нічога не належыць: усё набываецца на мае грошы», «Ты падпадкоўваешся мне ва ўсім». Ці даводзілася табе калі-небудзь чуць такія словы ад блізкіх людзей? Ты можаш падваргацца гвалту і нават не заўважаць гэтага. Але ў цябе ёсць права не баяцца і жыць шчасліва.

Якія ёсць праекты і што яны робяць:

Цэнтры дапамогі і абароны ад хатняга гвалту, тэлефоны даверу, па якіх вам дапамогуць спецыялісты — псіхолагі або юрысты.

Хто робіць:

- ❖ Аб'яднанне «Гендарныя перспектывы» — агульнаацыянальная гарачая лінія для пацярпелых ад хатняга гвалту — **8 801 100 8 801** (штодзень з 8:00 да 20:00. Па аўторках і суботах на лініі дзяжурыць юрыст, у астатнія дні — псіхолаг. Званок на гарачую лінію бясплатны са стацыянарнага тэлефона), genderperspectives.by;
- ❖ Лінія для грамадзян у сітуацыі хатняга гвалту — **8 033 603 20 32** (штодзень з 8:00 да 20:00);
- ❖ Спыні гвалт — ostanovinasilie.org.

Як далучыцца:

- ❖ на сайце ostanovinasilie.org прачытаць інфармацыю пра хатні гвалт: ці знаходзіцеся вы пад гвалтам, дзе атрымаць дапамогу; знайсці матэрыялы, статыстыку і законы ў сферы сямейна-бытавых стасункаў;
- ❖ патэлефанаваць па прапанаваных нумарах і расказаць спецыялісту сітуацыю, у якую вы трапілі, каб справіцца з тым, у чым апынуліся.

Навошта вам гэта рабіць:

- ❖ даведацца статыстыку хатняга гвалту ў краіне і прачытаць сапраўдныя гісторыі, каб разумець, з чым маеце справу;
- ❖ прасоўваць гендарную роўнасць і процідзейнічаць гендарнаму гвалту;
- ❖ ананімна расказаць пра свае праблемы і атрымаць парады спецыялістаў;
- ❖ абараніць сябе, сваю сям'ю і сяброў ад усіх форм хатняга гвалту;
- ❖ не стаць выпадкова агрэсарам.

Валянціна Кавальчук
і Крысціна Дубаўцова

Валоссе стыне ў жылах

Антаніна Бабіна, Марыя Свіст

Гэта праграма «Здохні
або памры», і сёння мы вам
распавядзем, што можна
ўбачыць, калі паглядзець
унутр Лапенка.

Антаніна Бабіна: Частка першая. Нырок за падбагнікамі

Спачатку я адкрыла для сябе мемы пра «падбагнікі», потым сябры пачалі да-сылаць мне скетчы з Гвідонам Вішнеўскім з подпісам «хаха, гэта ты», і нарэшце я даведалася, што бавіць вечары пад эпізоды «Унутры Лапенка» наогул вельмі прыемна. Лічыце, што гэты матэрыял мае функцыю мема, якім я з вамі падзялілася і чакаю рэакцыі.

«Унутры Лапенка» знаходзіцца даволі шмат персанажаў рознай ступені каларытнасці. Інжынер, музыка, бандыт, міліцыянт, журналіст, спявак, рабочы, які п'е чысты шкіпінар, — гэта толькі невялікі спіс галоўных герояў шоу, а колькі там яшчэ другарадных! Іх усіх іграе адзін акцёр — уласна сам Антон Лапенка, які, па-першае, вельмі таленавіты, бо ўсе персанажы абсалютна самастойныя і пры жаданні пра кожнага з іх можна зрабіць асобны серыял, а па-другое, зноў жа вельмі таленавіты, бо выкарыстоўвае нашу калектыўную памяць, каб мы адчувалі цёплую прыхільнасць да яго стварэння.

У кожным з герояў шоу можна знайсці рысы, блізкія многім выхадцам з пост-савецкай прасторы незалежна ад узросту. Савецкі саюз распаўся, 90-я і нульвыя скончыліся, але яны яшчэ існуюць у калектыўнай памяці, уплываючы на наша ўспрыманне рэальнасці. Многія рэчы з мінулага паспяхова існуюць у сучаснасці, таму жартуе Лапенка не пра тое, што было, а пра тое, што ўсё яшчэ ёсць.

Архетып **Інжынера** з'явіўся ў 80-я, калі вобраз «простага рамантыка» быў у модзе. Зараз ён існуе ў выглядзе дзеда, які ўспамінае сваю маладосць і часы, калі «было лепш». А потым вельмі шмат настальгуе, бо шчыра верыць, што былі часы, калі і сонца свяціла ярчэй, і трава была зелянейшая. Мы, у сваю чаргу, выдатна разумеем, што ён на многае забыўся і настальгуе па тым, што сам прыдумаў. Але гэта пачуццё такое моцнае, што з'яўляецца настальгія за кампанію: хочацца верыць, што лепшыя часы былі, і хочацца сумаваць ад таго, што мы іх не бачылі.

Журналіст як персанаж мог з'явіцца ў 90-я, але сапраўдную папулярнасць і любоў здабыў пасля стварэння тэлеканала «Рэн-ТВ». Я амаль упэўненая, што ўсе перадачы для гэтага канала напісаў амаль ён. Здаецца абсалютным вар'ятам, але, калі падумаць, то свет вакол яшчэ больш дзіўны, чым яго гіпотэзы. Магчыма, гэты персанаж, як і кожны з нас, проста хоча праўды і справядлівасці сярод сюрэалізму вакол. У свеце Журналіста жанчын перыядычна засмоктвае ў трубу, таму ён выдае самае лагічнае, на яго густ, тлумачэнне таго, што адбываецца. Менш экспрэсіўна рабіць гэта ён не можа: ён жа журналіст.

Катамаранаў наогул вечны вобраз, бо ў кожнага з нас ёсць знаёмы/сваяк/сусед, які працуе на заводзе і п'е чысты шкіпінар. Гэта чалавек-легенда! Хоць, магчыма, ужо даўно не чалавек, а сапраўдная машына.

Усевалад Старазубаў — гэта як Муслім Магамаеў у 70-я: быў вельмі папулярны ў свой час, а зараз выклікае настальгію ў бабуль і слухачоў радыё. А часам і не толькі ў іх, бо ўвасабляе ў сабе час, калі «ўсё было добра, а трава была зелянейшая», і ў гэтым ілюзорным адчуванні часам прыемна знаходзіцца. Па гэтай прычыне пад кліпамі на песні Старазубава, якія з'яўляюцца на Ютубе, так шмат «псеўданастальгічных» каментароў: «добрыя» ілюзіі прыемна падтрымліваць.

Ружа Робат і Шаршняга з гурта «Барвовы фантамас», вядома, безнадзейна састарэлі як вобраз, але ўсё яшчэ існуюць ва ўспамінах чыіх-небудзь бацькоў, якія гралі ў падобных гуртах. Яны любяць паказваць старыя фота з панкаўскім хаерам і казаць, што «вось у іх была крутая маладосць, не тое што ў нас з нашымі кампуктарамі». Нам жа застаецца толькі зайздросціць іх гранж-адзенню і пераконваць сябе ў тым, што і нашае жыццё таксама даволі вясёлае.

Вядучы перадачы «Здохні або памры» — гэта сумесь Цімафея Бажэнава і Беара Грылза, але ён дапамагае выжыць у менш экзатычных рэаліях. Лайфхаеры з інтаграма, вядома, крутыя, але ў рэальным жыцці нам трэба нешта больш брутальнае і карыснае. Напрыклад, інструкцыі, як выжыць ва ўласнай кватэры ці як паводзіць сябе ў аўтаматызаваным лесе. Вось гэта насамрэч цікава кожнаму, хто жыве ў нашых рэаліях.

А вось з «**АЗГ Жалезныя рукавы**» крыху больш складана, бо ў сваім кананічным выглядзе яны захаваліся толькі ў фільмах тыпу «Брыгады» і жудасных гісторыях сваякоў. У Лапенка яны гіпербалізавана эпічныя і выродлівыя, што выклікае смех і дазваляе забыцца пра ўсё тое, што падобныя людзі тварылі ў 90-я. Калі ў шоу вылучваюць калектыўныя траўмы праз гумар, значыць яно добрае, я лічу. Людзям трэба бачыць пацверджанне таго, што эпоха такіх хлопцаў прайшла і можна смяцца з іх без наступстваў для сябе.

Гэтай усёй міні-рэфлексіяй я хацела сказаць, што ў кожным з персанажаў Лапенка ёсць мы. Наша мінулае, будучыня і сучаснаць, змяшаныя ў адзін дзіўны, але даволі пацешны мікс, які можа многае нам даць. Па-першае, гэтае шоу можа

даць добры настрой, а па-другое, калі капнуць крыху глыбей, «Унутры Лапенка» кліча нас на шпацыр унутр сваёй галавы, каб паглядзець на архаічныя ўстаноўкі ўнутры і проста з іх пасмяцца — у якасці своеасаблівай тэрапіі. Трэба разумець, што мінулае не знікае бяследна: яно можа дагэтуль траўмаваць і моцна ўплываць на жыццё. А мы проста ідзем у будучыню без агляды, пакуль яно даганяе нас.

Марыя Свіст: Частка другая. Запуск у трубу

Упершыню з «Лапенка» я сутыкнулася ў адным з мультіфандомных паблікаў UKантакце — убачыла серыю скрыншотаў, відэа і празмернага захаплення. «Усё зразумела: людзі адкапалі з нетраў бацькоўскай відэатэкі нейкую старажытную лухту і ашалелі на роўным месцы», — і пакрочыла далей. А потым апроч кароткіх відэа з'явіўся паўнаватасны інтэрнэт-серыял «Унутры Лапенка», і аказалася, што ўсё больш складана і цікава: гэта не мінулае дасылае нам свае вітанні, гэта мы гонімся за ім.

Гуляцца з тэмай настальгіі па дзевяностых і васьмідзясятых цяпер — неверагодны трэнд. Ад пачатку дзсятых яна замацавалася ў сусветнай папулярнай культуры так трывала, што ў дваццатым годзе адрозніць, гэта сучасны твор ці «забыты шэдэўр» з васьмідзясятых, стала сапраўды складана.

У постсавецкай прасторы гэтак жа ўзнікла ўсведамленне, што і тут ёсць цэлая тона гістарычнага, культурнага і сацыяльнага вопыту, які яшчэ калуцаць і калуцаць. Прысутнічае і запыт на асэнсаванне гэтага вялікага траўматычнага досведу: каб рухацца далей, трэба зразумець, што гэта ўвогуле было. Канкрэтна васьмідзясятых і дзевяностых, падаецца, асэнсавець прасцей за іншыя перыяды: яны не так

аддалены ад нашага часу. Але ў гэтым і ёсць пастка. Насамрэч гэта не тыя часы, якія можна згадваць са светлай настальгіяй.

Але ж... час моцна шліфуе калектыўную памяць. Пакаленне, якое зараз пачало актыўна ствараць поп-культуру і якое яе спажывае, не бачыла гэтых часы ў свядомым узросце. А па расповедах сваякоў, успамінах з дзяцінства і фільмах можна дамаляваць колькі заўгодна рамантычную карцінку, якая наўрад ці мае сувязь рэальнасцю.

Калі задумвацца пра познесавецкую эпоху, вясёлага мала: застоі, разбурэнне і безвыходнасць. Як можна па гэтым настальгаваць? Як можна пра гэта жартаваць? І тады з'яўляецца Лапенка. Антон Лапенка наогул стварае ўражанне чалавека, які не вельмі разумее, што і для чаго ён робіць. Першае вялікае інтэрв'ю з ім прыкладна на траціну складаецца з «а я не ведаю... неяк так атрымалася...».

Але, як высветлілася, яму не трэба разумець, таму што ён можа адчуць запыт на змястоўную «добрую» настальгію, які лунае ў паветры, і з годнасцю на яго адказаць, вядома. Першае сутыкненне з сусветам Лапенка як быццам закранае нешта забытае ўнутры свядомасці. Ад афармлення ў стылі VHS-касеты да вонкавага аблічча персанажаў, манеры гаворкі, сітуацый, антуражу, у якім яны існуюць... Гэта быццам успамін з дзяцінства, любімая перадача вашых бацькоў, запісаная імі на касету. І яго персанажы — пазнавальныя вобразы, знаёмыя з мінулага — ці мінулага, якое дажыло да цяперашняга.

Вельмі важная інтанацыя ўсяго, што адбываецца ў рамках сусвету Лапенка. Персанажы трапляюць у сітуацыі — смешныя, абсурдныя, сумна-пазнавальныя, але ніколі — жорсткія або крыўдныя. Асабліваць гумару Лапенка ў тым, што ён ніколі не накіраваны на абразу ці прыніжэнне, тут гаворка ідзе хутчэй пра «сяброўскія жарты». Такі тып гумару быццам бы рэдкасць для нашай постсавецкай поп-культуры.

Антон Лапенка выводзіць некаторыя архетыпы з вобразаў рэальных людзей, якія існавалі ў той перыяд часу, стварае на гэтай аснове сваіх персанажаў, і да ўсіх ставіцца з аднолькавай любоўю. Лёгка падабраць непахвальныя каментары да познесавецкай бязвольнай інтэлігенцыі, дакладна ніякіх цёплых слоў не знойдзецца для хаатычна-хтанічнага п'яніцы з падвалу дома, а вось да Інжынера або Ігара Катамаранава ўсё роўна адчуваеш сімпатыю. Гэтыя не вельмі прыемныя ў рэальным жыцці асобы ў фармаце сяброўскай усмешкі апынаюцца цалкам бяспечнымі для гледача. Абагульненасць вобразаў стварае пэўную дыстанцыю ад рэальных спраў рэальных людзей, а мяккасць гумару задае настрой для эмацыянальнага ўзаемадзеяння з творам: калі персанажы відавочна сімпатычныя іх стваральніку, глядач таксама адчувае сімпатыю.

Персанажы Лапенка не проста пазнавальныя — яны знаёмыя, збіральныя вобразы людзей, якіх уяўляеш у мінулым або нават ведаеш у рэальным жыцці цяпер — бо, на жаль, быццам мала што змянілася ў нас з таго часу. Антон Лапенка стварае іх такімі, змяшчае ў такія сітуацыі, якія, магчыма, даюць падставу ўбачыць іх з іншага боку. Праз гумар Лапенка атрымоўваецца адхіліцца ад непрыязнасці і расчаравання, а потым і можна задумацца: у вобразах гэтых людзей ёсць дрэннае, ёсць добрае, а хто яны па выніку? І хто мы? І вось і прычына звароту да настальгічна кантэнту — эмацыянальны камфорт і падстава для рэфлексіі для ўсіх удзельнікаў. Настальгуючы па часах, у якіх і не жыў, асэнсаваць мінулае можа не вельмі атрымацца, а вось даць стомленаму ад сучаснасці чалавеку адчуванне вяртання дадому — можна.

Яго акцёрскія замалёўкі ад пачатку былі прызначаныя для таго, каб стаць папулярнымі ў інтэрнэце. Кароткія гумарыстычныя відэа — гэта арганічны фармат для сусвету Лапенка, зручны для таго, каб іх можна было лёгка ператварыць у мемы, рэпостнуць ў Ціўтар або ў сторыс... Але тут важная і змястоўная частка, бо не фарматам адзіным.

Асвер

Мая родная вёска Зорычы. Мая малая, але такая дарагая радзіма. Хаты, зрэдку заселеныя карэннымі жыхарамі. У асноўным тут жывуць дачнікі, і тое толькі летам... А вакол такая прыгажосць! Зялёныя ўзгоркі, зарослыя купкамі дрэваў, светла-жоўтыя палі збажыны, блакітныя азёры льну... А колькі розных цікавых гісторый тут адбываецца! Вось што прыгадалася...

Аднойчы да старой Настулі ў вёску прыехала шасцігадовая ўнучка Танюшка. Трошкі пагаманіўшы, бабуля і унучка пайшлі папрацаваць у агародзе.

— Танечка, набяры, калі ласка, вады ў вядро, — папрасіла праз некаторы час бабуля.

— А дзе ж вады ўзяць? Тут нідзе няма краніка, — задуменна прамовіла дзяўчынка, якая ўсё сваё жыццё пражыла ў горадзе, і вада там цякла па трубах.

— Дык у калодзежы, з дапамогай асвера. З ім нават ты справішся, — ласкава сказала бабуля.

Таня задумалася. Калодзеж яна бачыла на малюнках у кнігах з казкамі, якія ёй чытала маці, і знайшоўся ён побач з хатай. А вось што такое асвер? Дзяўчынка пашыбавала да калодзежа і пачала зацікаўлена разглядаць траву вакол яго, разы са тры абышла вакол, але загадкавы асвер не знайшоўся.

Хвілін праз дзесяць, не дачакаўшыся ўнучкі, бабуля падышла да калодзежа. Маленькая Танюшка ўжо ледзь не плакала.

— Не знайшла я тут ніякага асвера. Падманула ты мяне, бабулечка! — ціха прамовіла дзяўчынка.

— Паглядзі, — сказала Настуля, — вось і асвер! Гэта такая прылада, якая паднімае ваду з калодзежа з дапамогай груза і вядра. У іншых вёсках можна пачуць іншую назву — журавель. І праўда, паглядзі, якія падобныя асвер і птуш-

ка журавель! Абодва такія цыбатыя, стройныя, высокія!

— Ой, дзякуй табе, бабулечка! Так добра ты мне ўсё растлумачыла! Цяпер і я ведаю, што такое асвер і як набраць вады з калодзежа. Вадзічка, аказваецца, можа цячы не толькі з крана!

Я чуў гэтую размову на свае вушы. Тлумачэння бабулі Насці мне было недастаткова. «Чаму менавіта асвер? — думаў я. — Адкуль такая назва, такое не ўласцівае нашай мове слова?»

Паколькі даўно вядома, што лепшы сябар чалавека — гэта кніга, я наведваў бібліятэку. Слова «асвер» знайшлося ў «Школьным тлумачальным слоўніку» В. У. Верціхоўскай і М. І. Верціхоўскай. Значэнне яго запісана як «журавель калодзежа». Аказалася, што гэтае слова адносіцца да безэквівалентнай лексікі. Гэта значыць, што перакласці на рускую мову адным словам слова «асвер» нельга! Вось дык дзіва! А, здавалася б, такая знаёмая знешне прылада.

Калодзежы з асверам узніклі прыкладна ў 3640-м годзе да нашай эры ў Старажытным Егіпце. Толькі называліся яны шадуфамі. Для гэтай канструкцыі людзі выкарыстоўвалі цяпер ужо вядомы кожнаму школьніку прынцып рычага. У Еўропе такія калодзежы з'явіліся прыкладна ў VI стагоддзі нашай эры ў Іспаніі і называліся сісонія — журавель. На тэрыторыі сучаснай Беларусі калодзежы з асверам вядомыя з XVII стагоддзя.

Я задумаўся: чаму асвер так называецца? І вось што прыйшло мне на розум. Я думаю, што слова «асвер» узяло пачатак ад слова «вера» або «верыць», бо без веры ў свае сілы, без веры ў будучае, як і без вады, якую дастаюць з калодзежа з дапамогай асвера, няма жыцця на зямлі.

Арцём Кашча, 7 «Б» клас,
сярэдня школа №21 г. Баранавічы
ілюстрацыя: Яніна Зайчанка (@what.yanya.saw)

Возера

Дзесьці хмары пльвуць, дзесьці дождж ідзе, а маю гісторыю ні з чым не параўнаеш.

Было гэта вельмі даўно, мне тады дваццаць першы ішоў. Завуць мяне Міхал, а тады звалі Міхаськам. Прыехаў я на некалькі тыдняў да бабулі ў вёску адпачыць. Прырода, свежае паветра, грыбы ў лесе, ягады — што яшчэ трэба для адпачынку? А якія ж тут пейзажы — словам не апішаш! Я таксама любіў імі любавацца, асабліва вечарам, калі пачынаюць рожаць жабы, свеціць месяц ясны ці лёгкі ветрык прабягае па целе. Адным словам, сапраўдны цуд!

І сёння я пайшоў набрацца ўражанняў. Шмат сяброў дзяцінства сустрэў. Так доўга гаварылі і смяліся з імі, што сцямнела. Таму вяртаўся дамоў карацейшым шляхам, цераз возера. Нечым яно было незвычайнае, нават містычнае. Лёгкі туман плыў над вадой. Ад зорак на небе возера аж свяцілася чарамі. Праз гэта возера праходзіў мост, стары і драўляны. Мне спадабалася гэтае месца, і я вырашыў затрымацца. Але доўга не сумаваў, бо недалёка ад возера з'явіўся і набліжаўся белы цень. Я нічога не зразумеў. Халадок прабегаў па целе. І вось я адчуў, як гэты цень стаіць за мной. Дыханне перахапіла. Калі я павярнуўся, нікога не было. Раптам я адчуў, як хтосьці схпіў маю руку. Павярнуўшыся, я ўбачыў прыгожую маладую дзяўчыну. Яна мела павабны стан, высокі рост, доўгія кучаравыя валасы чорнага, як смоль, колеру. Сапраўдная прыгажуня! Яе ўсмешка была асляпляльная. Схпіўшы мае рукі, яна закружыла мяне. З ёй было лёгка і добра. Чараўніца так мяне закруціла, што я ўпаў як непрытомны. Калі расплюшчыў вочы, чараўнай незнаёмкі ўжо не было. І што ні глядзеў — нідзе няма, як чорт скраў. А як яе завуць? Адкуль яна? Невядома.

Ідучы дамоў, я толькі пра яе і думаў, але нічога зразумець не мог. Са мной было такое ўпершыню. Усю гэту ноч я не мог заснуць, бо, як толькі заплюшчваў вочы, перада мной яна кружылася ў белай сукенцы.

Раніцай наступнага дня я ўстаў рана. Галава кругам хадзіла. Я нічога не разумеў. Каму раскажаш, дык падумаюць, што здурнеў. Але адно я вырашыў: гэтым самым вечарам падамся да возера, каб зноў сустрэць тую незнаёмку.

Як толькі сцямнела, я пайшоў да возера. Калі падыходзіў да яго, было не па сабе. Прасядзеў на беразе вельмі доўга — можа, тры, а можа і чатыры гадзіны. Толькі сабраўся адыходзіць, як убачыў той самы цень. Ён набліжаўся да мяне. Па возеры нібы па зямлі ішоў. І, як мне здалося, празрысты.

— Нячыстая сіла! — падумаў я.

Незнаёмка, як і ў той раз, схапіла мае рукі і пачала кружыць. Але мне ад яе прысутнасці рабілася ўсё горш і страшней, а рукі нібы агнём гарэлі. Не могучы гэта вытрымаць, я адштурхнуў яе і ўпаў. І раптам гэтая краса ператварылася ў старую, якая была сівая, бледная і страшна непрыгожая. Я ледзь сам не пасівеў ад жаху. Яна схапіла мае рукі і пацягнула ў ваду. Хоць я быў нямоглы, але вырваўся з яе рук. У той жа момант возера ператварылася ў балота з цінай. З апошніх сіл я выбраўся з яго і пабег дахаты.

Увайшоў у хату, а бабуля хутчэй да мяне. Напалоханая:

— Што здарылася, Міхаська?

У мяне трэсліся рукі, ногі на месцы не стаялі, а калі паглядзеў у люстэрка, абамлеў, бо пасівеў. Я вельмі спалохаўся. Расказаў бабулі, што са мной здарылася і каго я сустрэў, і быў здзіўлены, таму што яна ведала, хто гэта дзяўчына і чаму схапіла мяне. Спачатку бабуля не хацела казаць, маўчала, але потым сама падышла і распавяла.

— Было гэта ў васьмнаццатым стагоддзі, у час прыгону. Жыў у гэтых мясцінах Міхась Лаўрэнскі — мясцовы памешчык. Багаты, але на грошы вельмі сквапны. А колькі ў яго зямель было — не пералічыць! Адночы прыехаў ён у вёску, каб паглядзець, як ідуць справы, і убачыў дзяўчыну. З гэтага часу яго сэрца апынулася ў яе ў палоне. Такая прыгажуня — словам не апішаш!

Закахайся Міхась у дзяўчыну, а яна адмовіла ў яго заляцаннях, бо быў ужо ў яе наканаваны. Аднак памешчыка гэта не спыніла! Ён сказаў, што Браціслава, тая дзяўчына, пойдзе за яго замуж і будзе жыць з ім. Аднак Браціслава была ганарлівая і свабодалюбівая і ніколі б не жыла з нялюбим.

Напярэдняе вяселле Браціслава знікла. Нехта казаў, што, мабыць, утапілася ў возеры. З таго часу ўсіх хлопцаў, якіх завуць Міхась, Браціслава цягне да сябе ў ваду. Вось і я апынуўся сярод іх.

Цягне ў ваду Браціслава, таму што хоча адпомсціць таму памешчыку, які сапсаваў ёй жыццё побач з каханым.

— Вось такая, унучак, трагічная гісторыя кахання, — сказала бабуля.

А каб больш мяне не турбавала Браціслава на возеры, я павінен быў у хуткім часе ажаніцца з каханай. Менавіта так я і зрабіў. Вось ужо пяты дзясятак разам.

Прызнацца шчыра, я да гэтага часу абыходжу тое возера бокам і вечарам не шукаю ўражанняў ад прыроды, бо ўсё ў жыцці бывае і ўсякае можа здарыцца. А сваю жонку я шчыра кахаю і берагу.

Андрэйка-дэтэктыву

Жыў-быў Андрэйка. Летам ён часта прыязджаў да дзядулі з бабуляй у вёску. Любілі яны з дзядулем рыбачыць. Раніцай ці вечарам возьмуць вудачкі ды пойдучь сабе на сажалку рыбку лавіць. А калі наловяць, любіў Андрэйка яе палічыць.

Неяк раз налавілі дзядуля з Андрэйкам шмат рыбы. Скруцілі вудачкі ды сабраліся ўжо ісці дадому. Пабег Андрэйка да вядзерца, каб рыбку пералічыць, ды як закрычыць:

— Дзядуля! Рыба знікла!

Паглядзеў дзядуля ў вядзерца і кажа:

— Сапраўды, няма рыбы! Дзе ж яна падзелася? Ну, што ж, нічога не зробіш! Прыйдзецца яшчэ лавіць. Але што ж гэта за злодзей яе ўкраў?

Стаў дзед зноў рыбу лавіць. Андрэйку ж не церпіцца даведацца: куды рыбка прапала, хто ёй паласаваўся?

Пачаў ён як сапраўдны дэтэктыв аглядаць вядзерца і знайшоў шматок рудой поўсці. Агледзеў ён зямлю побач і ўбачыў сляды. Але так ужо натаптана было, што і не разбярэш, хто хадзіў. І так паглядзіць Андрэйка, і прыгнецца. Як сапраўдны следчы! Можа, кот, можа, сабака. Задумаўся хлопчык.

— Пэўна, кот суседскі, — прыйшоў да высновы Андрэйка і ціхенька пайшоў па слядах. Прывялі яны Андрэйку да дзядулевай хаты. Зайшоў хлопчык у хату і стаў пільна аглядаць яе.

А тым часам дзядуля налавіў рыбы і прыйшоў дадому. Бабуля насмажыла рыбки, паставіла на стол вячэру і кажа:

— Андрэйка, вазьмі крыху рыбки ды Кузю занясі.

Кузя, каб вы ведалі, — гэта дзядулеў кот. Але нешта яго не было ў хаце. Выйшаў Андрэйка ў двор ды стаў клікаць Кузю. Нарэшце той ляніва падышоў да Андрэйкі, паглядзеў на рыбу, пацягнуўся, павярнуўся і пайшоў прэч.

Андрэйка здзівіўся, што кот не хоча есці рыбу, бо раней ён адразу ж аблізваў свой раток і ціха вуркатаў.

«Можа, Кузя захварэў?» — падумаў Андрэйка.

Ён уважліва паглядзеў на ката і ўсё зразумеў. Успомніў Андрэйка шматок рудой поўсці на вядзерцы. Быў ён такога ж колеру, як і поўсць у Кузі.

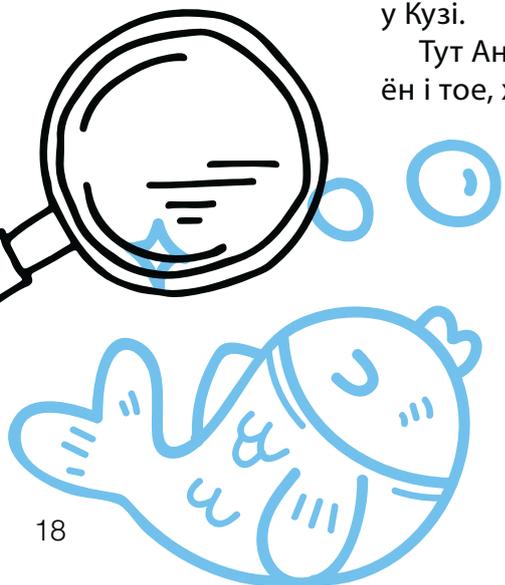
Тут Андрэйка зразумеў, на што хворы каток. Зразумеў ён і тое, хто ж злодзей, што рыбку ўкраў.

Пабег хлопчык да дзядулі і расказаў яму пра ўсё. А дзядуля засмяяўся, абняў унука і задаволена прагаварыў:

— Малайчына, Андрэйка! Ты сапраўдны дэтэктыву!

Настасся Квач,

Карабоўскі дзіцячы сад — сярэдняя школа імя Р. І. Мацеюна, Глыбоцкі раён

Казка для брата

Сёння, мой брат, я раскажу табе казку. Пачуў я яе аднойчы ад старэнькага дзядулі. Засела яна ў маёй памяці надоўга. Паслухай і ты яе.

Жылі на нашай зямлі калісьці вельмі прыгожыя людзі. Колер іх вачэй можна было параўнаць з сінню нябёсаў, а валасы — з золатам спелага коласа. І былі яны дужыя, такія дужыя, што выцярэблівалі векавыя лясы, каб пабудаваць сабе жылё. Смелыя былі і не баяліся лезці ў багну, каб адваяваць у дзікай прыроды месца для жыцця. І не палохаў іх ні магутны зубр, ні мядзведзь-волат, бо самі яны былі волатамі.

Працавітасці іх, майстэрству, таленавітасці мы, сённяшнія, можам пазайздросціць. Тагачасныя суседзі таксама дзівіліся з тых людзей: і землі ў іх не самыя лепшыя, і на землях тых, акрамя балот і непраходных лясоў, нічога амаль няма. І працаваць ім прыходзіцца да знямогі. Адкуль жа сілы бяруцца, адкуль шчырасць, гасціннасць і цяроплінасць да іншых людзей, поглядаў, іншай веры? Адкуль такая пшчота і любоў да таго месца, дзе жывуць? А спытаюць у іх — тыя толькі смяюцца і маўчаць.

Негаваркія былі нашы людзі, маўклівыя. Ды і не было калі ім балбатаць за працай сваёй. Скупымі былі на слова. Там, дзе іх суседзям патрабавалася два-тры словы, яны абыходзіліся адным. Але тое адно было важкім, значным, гаваркім. А яшчэ яно было напоўнена нейкай таямнічай энергіяй, быццам усе папярэднія пакаленні перадавалі сваю сілу, талент, найлепшыя свае якасці нашчадкам менавіта праз Слова.

У нас, брат, і сёння ёсць падобныя словы: багоўка, баравіна, зараваць, маладзік, духменіць, знічка, вечараваць. Бачыш, колькі ў іх, акрамя ўсяго прыгаданага, яшчэ паэтычнасці, характа і, галоўнае, самабытнасці?

На жаль, знайшліся сярод суседзяў ліхадзеі і зайздроснікі. І задумалі яны знішчыць Слова нашых людзей. А дзеля гэтага сілай сваёй несправядлівай і хітрай забаранілі ім друкаваць кнігі на сваёй мове. Думалі: згіне Слова — прыслабеюць нашы людзі, і можна будзе займець над імі поўную ўладу.

А Слова выжыла. Знясілела, праўда. Але падхапілі яго славуцы нашчадкі, якія асабліва любілі Слова, узмацнілі яго, акрылілі. І было іх столькі, што пералічыць цяжка. І паляцела Слова над прасторамі зямлі беларускай, і загаварыла пра любоў да Бацькаўшчыны, і запела пра каханне да жанчыны — пра тое, без чаго немагчыма жыццё на гэтай зямлі. Слова гучала і вяртала хвораму здароўе, знясіленаму — сілы, расчараванаму — талент і майстэрства, зняверанаму — веру.

Людзі, верныя Слову, на роднай мове пісалі вершы, стваралі навуковыя працы, спявалі песні, прызнаваліся ў каханні, размаўлялі са сваімі дзеткамі, надзяляючы тым самым Слова яшчэ большай сілай і характам.

Праўда, не кожны з нас зараз бачыць гэтае характа, не кожны адчувае сілу Роднага Слова. Але мужыку розум прыходзіць па шкодзе. На свеце жывучы, усяго нажывеш — і Кузьму бацькам назавеш.

Андрэй Чарнічэнка, 10 клас, Обальская сярэдняя школа імя Героя Савецкага Саюза
З. М. Партновай, умілінскі раён

Шлях скіпетра

Чэрвеньскай раніцай выйшла газета, на першай старонцы якой была змешчана сенсацыйная навіна: крадзеж галоўнага экспаната музея «Гісторыя Русі». Зранку там не далічыліся скіпетра Яраслава Мудрага. На месцы злачынства ўжо працавала апэратыўная група. Праз некалькі гадзін было знойдзена зусім няшмат улік: злачынцаў было чацвёра, прыехалі яны на чорным аўтамабілі. Твараў іх ніхто не бачыў, адбіткаў пальцаў злачынцы не пакінулі. Эксперты вырашылі выкарыстаць службовых сабак, але Андрэй Барысавіч, гаспадар музея, быў супраць. На ўсе ўгаворы і просьбы ён адказваў адной фразай:

— Гэта ж музей! Тут вельмі шмат каштоўных экспанатаў!

І менавіта таму варыянт з сабакамі прыйшлося адмяніць. Але галоўны следчы аддзялення Валерый Іосіфавіч дамогся свайго. Ён атрымаў ордэр, і праз гадзіну на месцы злачынства працавала брыгада кінолагаў. Аднак час быў страчаны. Сабака не змог нічога знайсці, акрамя старых акуляраў Андрэя Барысавіча, якія ён выпадкова скінуў за экспанат. Так на няўдалай ноце скончыўся першы дзень пошукаў.

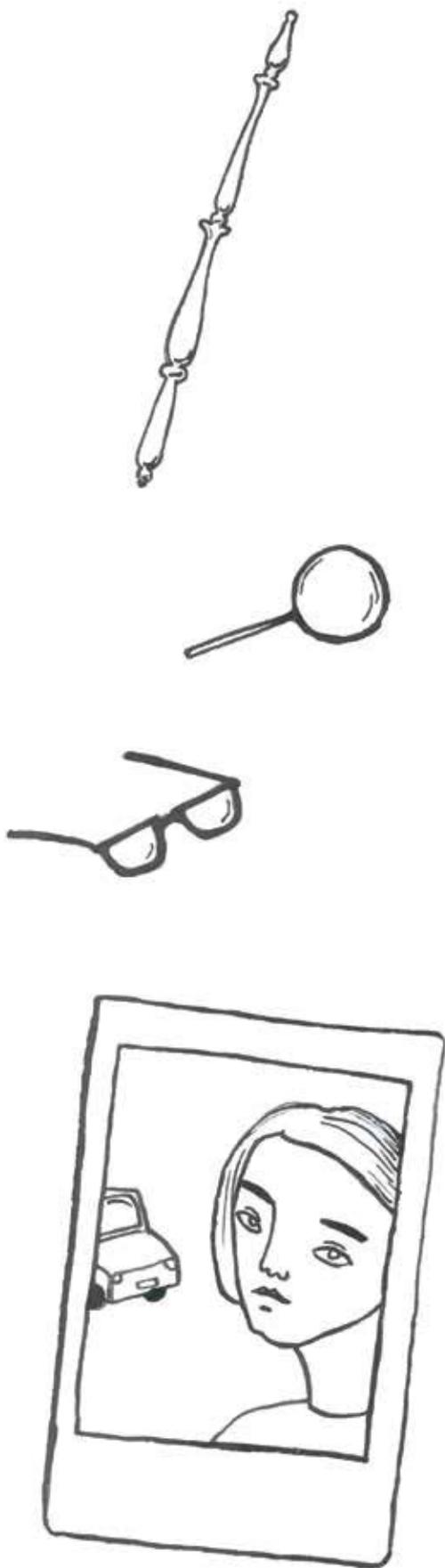
У гэты час банда рабаўнікоў святкавала добра выкананую працу, а Валерый Іосіфавіч сумна пісаў справаздачу, не падазраючы, што яго чакае наперадзе. Толькі сабраўся аднесці справаздачу свайму начальніку, як палкоўнік сам зайшоў да яго ў кабінет. Палкоўнік не хацеў стамляць і адразу перайшоў да справы:

— Вось, маёр, стажор, — паказаў ён на маладога хлопца. — Аддаю яго табе пад апеку да завяршэння справы аб выкрадзеным скіпетры.

Не паспеў Валерый Іосіфавіч запырэчыць, як пачуў:

— Пярэчанняў не прымаю. Гэта загад!

Незадаволены опер пачаў знаёміцца са стажорам. Яго звалі Аляксей. Гэта быў лепшы сту-

дэнт акадэміі. Марудная, канешне, справа — вучыць стажораў... Але што зробіш: загад ёсць загад.

Праз некаторы час напарнікі адправіліся ў музей. Яшчэ ў першы раз Валерыю Іосіфавічу далажылі, што злачынцы адключылі электрычнасць, таму камеры і сігналізацыя не працавалі. Гэта было дзіўна, бо дзверы музея былі падключаны да электрычнасці. Калі опер дапытваў загадчыка музея, хто з ахоўнікаў дзяжурыў у тую ноч, стажор Аляксей заўважыў у шклянёй столі музея незвычайную адтуліну. Тут жа сказаў пра гэта маёру, і яны адправіліся на дах па пажарнай лесвіцы. Напарнікі забраліся на дах, але да адтуліны без страхоўкі падыходзіць было забаронена. Менавіта таму давялося браць дазвол і ехаць за спецыялістамі. Дах абследаваць пачалі апоўдні. У выніку знайшлі сляды абутку, драпіны на шкле, пакінутыя тросамі. Для таго, каб здзейсніць такое злачынства, патрэбныя спецыяльныя веды: навыкі ў электроніцы і вопыт альпініста.

Стала відавочна, што злачынства — справа рук прафесіяналаў. Падчас апытання Андрэя Барысавіча ўдалося даведацца, хто ахоўваў музей у тую ноч. Гэта быў работнік аховы Зубрэнка Міхаіл Пятровіч. Ён пражываў на Ленінскім праспекце. Менавіта туды і адправіліся сышчыкі.

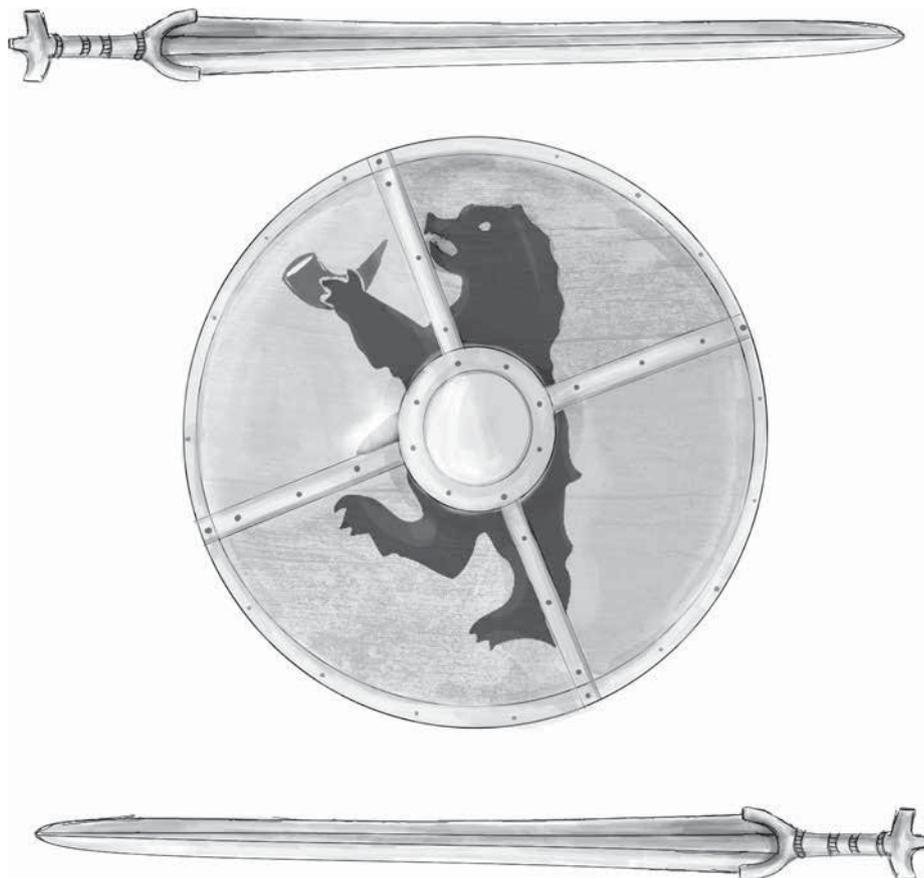
Тым часам Міхаіл Пятровіч імкліва збіраўся пакінуць горад. Але ж планы парушыліся... Пасля таго, як Валеры Іосіфавіч прадставіўся, ахоўнік пусціўся наўцёкі. Ён выскачыў з акна першага паверха. Маёр скамандаваў стажору:

— Застаешся тут! — а сам пабег наўздагон праз акно. Зубрэнка дабег да выхада з двара, ускочыў у аўтамабіль і схваўся. Валеры Іосіфавіч спыніў пагоню і вярнуўся ў кватэру. Упусціўшы падазраванага, сышчыкі не губляючы часу пачалі праводзіць агляд кватэры. У торбах, якія меўся забраць падазраваны, апынуліся трос і іншыя рэчы, якія адразу далі падказку шпікам. Акрамя таго, аператыўнікам стала вядома, што рабаўнікоў пяцёра, а не чацвёра, як думалі раней. У выніку расследавання даведаліся, што крам, дзе можна было набыць знойдзеныя рэчы, няшмат у горадзе.

На наступны дзень напарнікі накіравіліся правяраць усе крамы. Яны былі раскіданыя па ўсім горадзе. Адразу адправіліся ў бліжэйшыя. Пасля наведвання трэцяй крамы, праглядаючы камеры відэаназірання, сышчыкі высветлілі, хто купляў рэчы для заняткаў альпінізмам. Па базе дадзеных вызначылі іх асобы. Але дзе іх шукаць? Тут ім дапамагла працаўніца крамы, прадаўшчыца Клаўдзія Алегаўна. Яна прыгадала, што рабіла сэлфі на фоне аўтамабіля пакупнікоў. На фота павінны быць бачныя нумары аўтамабіля. Так і ёсць! Нумары выразна былі бачныя. Аўтамабіль з такімі нумарамі аператыўна абвясцілі ў вышук. Ужо праз дзве гадзіны вызначылі месца знаходжання машыны. Злачынцы не чакалі, што іх так хутка вылічаць і знойдуць, таму яны і не баяліся, не асцярожнічалі. Сышчыкі абясшкодзілі злачынцаў, а знойдзены скіпетр адправіўся ў музей, што вельмі ўзрадавала яго загадчыка Андрэя Барысавіча.

Валеры Іосіфавіч напісаў справаздачу аб закрыцці справы і аб заканчэнні стажыроўкі Аляксея з паметкай «выдатна».

Антон Паваланскі, 6 «А» клас,
Азёрская сярэдняя школа
ілюстрацыі: Яніна Зайчанка (@what.yanya.saw)

Маргарыта Латышкевіч

Першая песня

Працяг. Пачатак у №2/2020

Зімою яны ўдваіх выязджалі на паляванне, конныя, з хартамі. Блукалі сярод дубовых узгоркаў, праміналі і тое самае возера, і штораз хацелася пабачыць на свежым снезе ваўчыныя сляды. Адно іх не было. І, можа, таму Лелю так і карцела прайсці па ледзяной корцы да скальнай кароны. Зноў крануцца даланёю шурпатага камяня.

Заплюшчваючы вочы, ён усё яшчэ мог пачуць голас прошчы, даверлівы і цёплы, і не адчуваў ні люты сівер на шчоках, ні пяшчотныя дотыкі снежных камякоў. Ружана, пад'ехаўшы бліжэй на сваім вараным, асцярожна кранулася Лелева пляча.

— Я бачыў тут замак, — задуменна тлумачыў ёй Лель, паказваючы рукавіцаю на цёмныя скалы. — Вежы і сцены, што плывуць над вадой...

Ружана, румяная ад марозу, хуталася ў накінутае на плечы футра і гаварыла весела, што, пэўна ж, падалося, бо ніколі не было тут замкаў. Груганне з крыкамі сыпалася з дубовых вершалін і змешвалася з нізкімі хмарамі. У зарасніках віскліва падбрэхвалі харты, падымаючы са снегу цяжкіх чырванабровых глушцоў.

— Але я бачыў тут замак, — упарта мармытаў пад нос Лель. Можа быць, яму сапраўды падалося, можа быць, той азёрны замак, акружаны белымі чайкамі

і белымі ветразямі, сапраўды толькі прысніўся яму. Але тут гэты замак быў, існаваў, хай і нябачна. Быў, бо гучаў у срэбраным спева стаячых камянёў на востраве, а тыя, мабыць, памяталі ўсе сны на свеце.

У снах Леля цяпер часцей мільгала Ружана — і часам усміхалася вусцішнай не сваёй усмешкай, з паўмесяцам-ямінкай на шчацэ. Тады Лель прахопліваўся, глуха ўскрыкнуўшы, і доўга ляжаў бяссонным, слухаючы, як успуджана трымціць сэрца. Бывалі яшчэ сны дрымучыя, мядзведжыя, і ў іх ён блукаў па бясконцых лясах, і роў, гледзячы на поўню над хвоямі, і драў кіпцюрамі медныя хваёвыя ствалы. І па самым краі такога сна заўсёды бязгучна крочыў белы воўк, мільгаючы ў зарасніках, заўжды назіраючы, але не набліжаючыся.

Тою ж зімою падняліся і рушылі вайною неспакойныя суседзі з поўдня — парэчанскія ўладары Порвід, Спорнік ды Сокаль. Ці то іх, звязаных з князем мірнымі дамовамі ды сваяцтвам, устрывожылі паказкі пра слыннага ваяра з чароўным мячом, ці то занадта ўсхвалявала чутка пра вызваленыя ўрадлівыя землі на поўначы. Так або іначай, неспакой на мяжы ўспыхнуў ваеннымі паходнямі, і гарэлі памежныя вёскі, а заснежаныя палі засеяваліся не збожжам, але чалавечымі касцямі.

Лель быў з княжай дружнай — і тады, калі адваёўвалі ад паўстанцаў рачны бераг, і тады, калі сшыбліся ў мёртвым полі два войскі, сцяна на сцяну. Гарэлі паходні, слаўся па бруднай снежнай кашы задушлівы чорны дым, а вакол у цеснаце, давячы адзін аднаго, хрыпелі і біліся людзі — свае і чужыя. Тыя, чужыя, вырасталі на шляху варожым лесам, які працягваў скапныя галіны, каб вынішчыць, каб забіць. Таму даводзілася рубіць і сячы, і ад крыкаў, ад дыму, ад сечы звінела ў галаве, і чужая кроў была на мячы, на рукавіцах ды панцыры, і не было ўсяму гэтаму канца.

Залатая князева грыўна мільгала то наперадзе, то ўбаку, а пасля раптоўна прапала. І Лель, ледзьве праціснуўшыся, прарубіўшыся скрозь чужынцаў, пабачыў утаптаны ў брудны снег княжы плашч і пакутніцкую русую галаву, з рогатам насаджаную на піку. Ён закрычаў, бо не мог паверыць, і зноў рубіў і сёк, прадзіраючыся наперад, але яго ўжо змывала, быццам шчэпку, адкідвала ўбок, і парэчанская конніца заходзіла збоку, топчычы параненых і памерлых.

Купку тых, хто яшчэ мог стаяць на нагах, выратаваў бліжні лес: конніца не прадзёрлася б скрозь зараснікі. І яны адступілі — некалькі дзясяткаў з колішніх сотняў, — і Лель сярод іх. Трэба было вяртацца за ўмацаваныя сцены, трэба было папярэдзіць тых, у селішчы, расказаўшы і пра паразу, і пра смерць князя. У іх яшчэ быў, можа, дзень, пакуль парэчанцы падлічылі б свае страты ды рушылі да асады.

— Не спыніць іх, — змрочна гаварылі сталыя воі. Глядзелі стомлена і асуджана, і Лель кеміў: асуджанасць была смерць. Бо той, хто загадзя здаўся і апусціў рукі, не падыме меч, каб бараніць іншых.

— Сілаю не спыніць, — сказаў ён, і на яго зірнулі адначасна пахмурна і здзіўлена. Лель, можа быць, слыў па ваколіцы Мядзведжым Вушкам, але тыя, хто вучыў яго мечнай справе, хто штодзень дзяліў з ім хлеб, бачылі адно зялёнага мальца, а не казачнага віцязя. Яны хмурыліся недаверліва, а Лель гаварыў упершыню, можа, за ўсё жыццё з надзвычайнай гарачнасцю, з палкасцю. Бо скруха кіпела ў ім, бо за плячыма быў дом, сапраўдны, свой. Адзіны, які ў яго быў.

Напэўна, яны адчулі ў ім тую палкасць і шчырасць, бо паверылі, хай і не адразу. І, выправіўшы на поўнач ганца з папярэджаннем, пагадзіліся зрабіць так, як прапаноўваў Лель: спыняць ворага не сілай, якой не ставала, але хітрасцю.

Парэчанцам, аднак, спатрэбіліся добрыя суткі, каб перавесці дух. Зрэшты, як меркавалі яны, спяшацца не было куды. У падлеску, куды збеглі недабіткі, парэчанскія воі адшукалі кінутыя панцыры. Малады сын аднаго з уладароў смяяўся, кажучы: «Не дзіва, што такія доблесныя ваякі не ўстаялі перад войскам з поўдня». Падумаўшы трохі, ён вырашыў сам пераследаваць рэшту разбітага войска, каб не дабеглі да сваіх, каб не папярэдзілі. І, пакінуўшы рэшту войска адпачываць, паспешліва выступіў у пагоню сам, прыхапіўшы лепшых сваіх мечнікаў. Спяшаўся, захоплены паляўнічым азартам, і таму загадаў сваім воям гэтаксама кінуць панцыры, ісці ўлегцы. Тыя пагадзіліся: ім, як яны меркавалі, не было чаго баяцца, і чакаў іх не чарговы бой, але паляванне на аслабелых ад страху і безнадзейнасці баязліўцаў.

След, як наўмысна выразны, хутка прывёў пагоню да ўезджанай дарогі на поўнач. Недабіткі, пэўна, беглі стрымгалоў, спяшаючыся як хутчэй схвацца за сценамі. І малады парэчанскі ўладар зноў засмяяўся. І заўважыў, што, калі ўсе тут такія адважныя, дык войска ягонае возьме крэпасць мясцовага князя без асады, бо абаронцы самі адчыняць яму вароты. Па дарозе між дубовых узгоркаў парэчанцы рушылі далей, і мяккі снег бязгучна церусіўся з нізкага неба, замятаў сляды. Праміналі маўклівыя ўзгоркі, на якіх сям-там падымаліся белыя каменныя іклы. Хутка малады парэчанскі ўладар пабачыў: цераз дарогу ляжыць, засланнячы шлях, зрублены дуб, а перад дубам нехта стаіць.

Парэчанцы падумалі былі пра засаду, але чалавек быў адзін, і вакол расплывалася ціша. Таму, дзівячыся, малады ўладар наблізіўся, разглядаючы дзівака перад дубам, а той глядзеў на парэчанскіх вояў і не кранаўся з месца. Яго б, можа, зарубілі на месцы, але ён, падбачыўшыся, стаяў непарушна, нават не думаючы бегчы, ды і меч ягоны быў уваткнуты ў мёрзлую зямлю ля самых ног. А твар быў вусцішны, змрочны і пагрозлівы, з глыбокімі, амаль смяротнымі ценямі вакол светлых вачэй. На панцыры была грубая выява: чорная пачвара, што стала дыбка, і раве, і цягне лапы да нябачнай ахвяры.

— Ты яшчэ хто такі? — сярдзіта спытаў дзівака парэчанскі ўладар. І схямянуўся, бо страшныя светлыя вочы, абкружаныя чарнатою, утаропіліся ў яго. Парэчанцу тут жа прыгадаліся байкі пра мясцовыя страхі ды заклітае возера, а яшчэ — апошнія плёткі пра надзвычайнага воя-чарадзея, які, маўляў, прыйшоў сюды, каб змагацца з пачварамі ды разбураць праклёны.

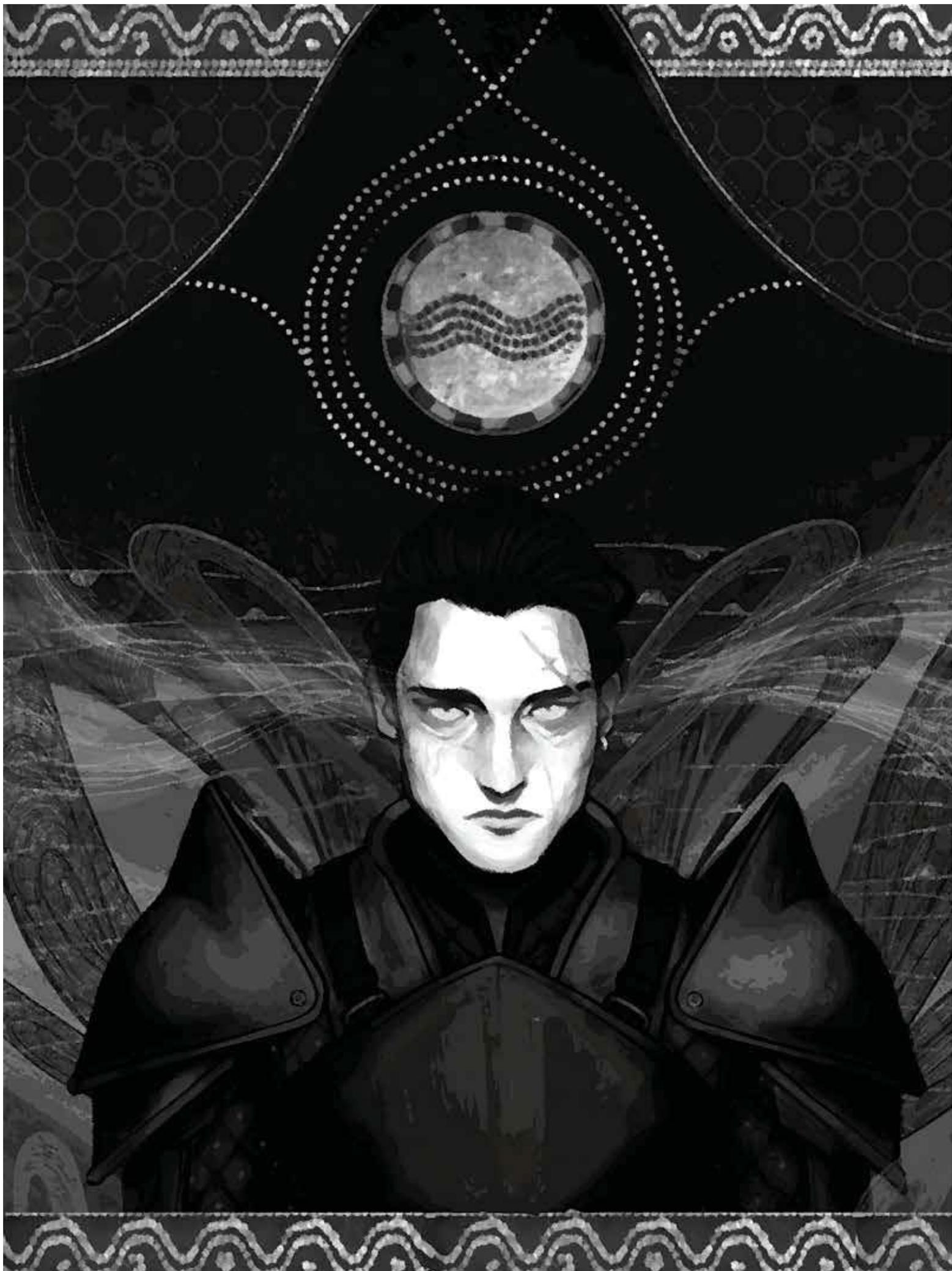
— Я, — адказаў парэчанцу дзівак, — Алелька Мядзведжае Вушка. І гэты край мой.

Парэчанскі ўладар здзіўлена падняў бровы і тут жа пачуў, як перашэптваюцца за ягонай спінай воі, што таксама чулі пра віцязя з мячом-кладзьянцом.

— Твой? — спытаў парэчанец грэбліва. — А дзе ж тваё войска, каб яго бараніць?

— Мне войска не трэба, — быў адказ, — бо сам гэты край змагаецца са мной супраць маіх ворагаў. Паварочвай назад, то, можа, застанешся жывы.

Дзівак гаварыў без пагрозы, вельмі спакойна, і ад гэтага спакою парэчанца прадзіраў мароз. Але лепшыя ягоныя воі былі ў яго за спінаю, ды і, распалены пагоняй, парэчанскі ўладар не дужа жадаў прыслухоўвацца да прыдарожных

вар'ятаў. А хто ж яшчэ, апроч чыстага вар'ята, у адзіночку выйдзе сустракаць узброеных ваяроў на дарогу?

Таму парэчанец засмяяўся, хай сабе і трохі змушана, а дзівак, усё з тым жа вусцішным спакоем, паўтарыў толькі:

— Паварочвай назад.

І малады парэчанскі ўладар зморшчыўся, працадзіўшы скрозь зубы лаянку, і вар'ята ўдарыў мячом. Але меч прашыў паветра, а дзівак, з лёгкасцю адскочыўшы, выхапіў з мёрзлай зямлі свой меч і раптам аглушальна, па-разбойніцку засвіцеў. І самі пагоркі, сам гэты край адгукнуўся яму такім самым свістам з усіх бакоў. Парэчанец, вырачыўшы вочы, бачыў, як з пагоркаў, што навісалі над дарогаю, паляцелі стрэлы — густымі драпежнымі хмарамі. І парэчанскія воі, што гналіся за недабіткамі ўлегцы, пакінуўшы цяжкія даспехі, адзін за другім падалі, выпускаючы з рук верныя мячы, захлынаючыся ўласнай крывёй.

— Поскудзь!.. — адчайна крыкнуў парэчанец, і голас яму здрадзіў, даў па-хлапечы вісклівыя ноткі. Ён рвануўся да дзівака, да падступнага вар'ята са смяротнымі коламі ўкруг вачэй, і скрыжаваў з ім меч, ударыў раз і другі, зноў і зноў натыркаючыся на сталь. Страла клюнула яго ў сцягно, ён аступіўся, страціў раўнавагу, і тут бліснуў зусім побач з ягоным тварам вар'ятаў клінок, наўскос ударыўшы па мечнай руцэ. Клінок парэчанца ўпаў у снег, і тут жа наверхам клінка яму падступна сунулі ў пераноссе. Аслеплены, задыхаючыся ад болю, ён упаў на калені, заліваючы бель чырванню са зламанага носа.

— Гэты край мой, — сказаў яму, пакуль той усхліпваў і круціў галавою, Лель, бо гэта быў менавіта ён. Цяжка ўздыхнуўшы, Лель ацёр вочы, размазваючы па твары звычайную сажу. І дазволіў сабе задрыжаць, як бы адпусціўшы страх, што да гэтага прыдушваў унутры сябе.

Лучнікі спускаліся да Леля па заснежаных схілах, дабівалі параненых. Некалькі парэчанцаў здолелі ўцячы, але на гэта і быў разлік, і Лель загадаў не пераследаваць іх. Маладога ж парэчанскага ўладара, наспех перавязаўшы ягоныя раны, узялі ў палон жывым і выступілі дамоў.

А там была скруха, і страх, і трывожныя зыкі званоў, і заплаканыя вочы княгіні, што абдымала малодшых дачок, і бледны твар Ружаны. Тая зашыпела як дзікая котка, пабачыўшы палоннага парэчанца, і Лелю давялося з сілай выкручваць з Ружаніных пальцаў нож, угаворваючы, пераконваючы. Яна, быццам не чуючы нічога, колькі часу яшчэ білася ў Лелевых руках, а пасля ўсхіпнула і заціхла, і нож з глухім стукам упаў на дашчаную падлогу.

— То што цяпер будзе?.. — спытала Ружана, выпрабавальна зазіраючы Лелю ў твар, і хмурыла ўпартыя бровы. А Лель і сам не ведаў, што будзе, і толькі гладзіў яе па валасах, асцярожна, як гладзяць сокала.

Воі, што былі з ім на дарозе падчас паланення парэчанца, ва ўсю расказвалі пра Лелеву хітрасць. І малявалі на сваіх панцырах раз'юшанага мядзведзя — хто як мог, хто як быў здольны, таму і да мядзведзяў намаляванае часам было падобна мала. Малявалі зусім як сам Лель тады натхнёна напэцкаў сажаю па метале, адно б уразіць, адно б здзівіць ворага. Іншыя воі, што мусілі бараніць селішча, моду падхоплівалі, і на наступную раніцу ледзь не кожны меў на даспеху раз'юшаную пачвару.

— На ўдачу! — казалі яны. Лель згодна ківаў: удача б сапраўды не была лішняй.

Толькі парэчанскае войска ўжо было на падыходзе, і з ваколiц, ратуючыся ад рабаванняў ды пажараў, сцякаліся людзi, шукалі бяспекі за равом, за ўмацаванымі сценамі. За бежанцамі iшоў дзiцячы плач, і страх, і жаночыя слёзы. Ад крываватых пачвар на ваярскіх панцырах, праўда, страх меншаў. Бо ў паказках з вуснаў бывалых ваяроў Алелька Мядзведжае Вушка адзiн выходзiў супраць цэлай варожай дружыны — і перамагаў, зусiм як у казцы. І людзi ахвотна верылі: як жа было не верыць, калі і малады парэчанскі ўладар быў замкнуты ў скляпеннях, ды яшчэ і паранены.

Але iншыя мяцежныя ўладары з парэчанскіх зямель усё яшчэ вялі свае войскі між узгоркаў пад самыя драўляныя сцены. А Лель, нягледзячы на ўсе плёткі ды байкі, усё яшчэ заставаўся самiм сабой — нявопытным юнаком, які толькі-толькі навучыўся ўпраўляцца з мячом. Ён не ведаў нічога пра тое, як трэба баранiцца падчас асады, не ведаў нічога і пра майстэрства вайны, і болей за ўсё баяўся памылiцца. Бо зараз, калі да ягоных словаў прыслухоўваліся з надзвычайнай уважлівасцю, нават адна памылка магла занадта дорага каштаваць усiм гэтым людзям пад барвовымі сцягамі.

Таму Лель напружана думаў, распытваючы старэйшых пра ворага, пра мясцовасць, даведваючыся патроху пра ўмацаванні ды прыпасы, пра колькасць вояў на сценах. Вырашыў распытаць і палоннага, але той адказваў неахвотна, адварочваўся, утаропiўшыся ў сырую каменную сцяну.

— Я болей не хачу нікога забiваць, — сказаў яму Лель. Той недаверліва чмыкнуў, пакасіўшыся на сваю скалечаную мечную руку.

— Але ты жывы, — адказаў на гэта Лель. — Хiба мала?

— І доўга застануся жывым? — прабурчаў палонны. Быў ён, можа, усяго на год за Леля старэйшы, надзiва гожы нават цяпер, сiнявокі і светлавалосы, і, казалі, адзiны спадчыннік багатага парэчанскага роду Сокалей. І гэты род злучанай парэчанскай дружыне даваў ці не палову ўсяго войска.

— А ты дапамажы мне пераканаць твайго бацьку, — гукнуўся Лель, і малады парэчанец акругліў на яго вочы. А Лель паўтарыў, пераконваючы:

— Болей не хачу нікога забiваць.

Хмары апускаліся ніжэй, снег сыпаў густа, укрываючы далягляд, хаваючы ад вачэй і раку, і палі, і шатры парэчанцаў на блiжнім узгорку, і дымы ад спаленых вёсак. Непагадзь была на руку: у лютую замець і самыя адчайныя не пайшлі б у атаку, рызыкуючы наляцець на сваіх жа. Непагадзь давала час на роздум, і Лель гэтай магчымасцю карыстаўся як мог.

Парэчанскіх вояў нават па самых сцiплых падліках было ці не ўтрая болей, а мясцовая дружына, патрапаная апошнімі баямі і стомленая, наўрад ці магла доўга вытрымаць аблогу. Частку сваіх ваяроў Ружанiн бацька адаслаў на поўнач, у вызваленыя ад праклёну землі, і, хаця ганцоў скiравалі туды як хутчэй, iм патрэбны быў час, каб сабрацца разам і вярнуцца. Ды і з тых добра калі б набралася хаця б сотня клiнкоў. А тут, за сценамі, ратаваліся бежанцы, і працяглая аблога абавязкова пагражала голадам. Варожыя штурмы ж, так ці iначай, азначалі страты сярод мiрнага люду.

Таму нельга было дапускаць поўнай аблогі. Таму нельга было чакаць штурмаў.

— ...але што нам тады рабiць? — спытала Ружана. Лель кусаў вусны і глядзеў на меч з халоднага жалеза. У святле ачага падавалася, быццам вастрасносыя знакі

на клінку ажываюць, варушацца. І думкі варушыліся ў Лелевай галаве — напружаныя, змрочныя думкі пра асады і штурмы, пра ўзброеных парэчанскіх вояў пад самымі сценамі.

—Трэба, — адказаў ён глуха, — каб яны не змаглі асадзіць нас.

Замець віравала за сценамі, засцілаючы ўсё вакол беспрасветным покрывам. Вартавыя, пастаўленыя на сценах, дарэмна ўглядаліся ў снежную каламуць, сціскалі зброю, хуталіся ў плашчы. Парэчанцы ўладкаваліся з паўднёвага ўсходу, умацаваўшыся на ўзвышшы, і, напэўна, меркавалі атакаваць адтуль, як толькі развіднее. Пробліскі вогнішчаў у парэчанскім лагеры былі ледзь заўважныя за снежным кружэннем, і тамтэйшыя вартавыя таксама марна спрабавалі нешта разгледзець у завеі.

І туды, у завею, што круцілася ў шалёным танцы, Лель пайшоў, выслізнаўшы за ўмацаванні разам з тузінам сваіх вояў. Кожны з іх меў на панцыры раз'юшанага мядзведзя — «на ўдачу» — і верыў у Леля, мусіць, болей, чым ён сам. Ружана мелася пайсці з імі, але ў Леля атрымалася яе адгаварыць.

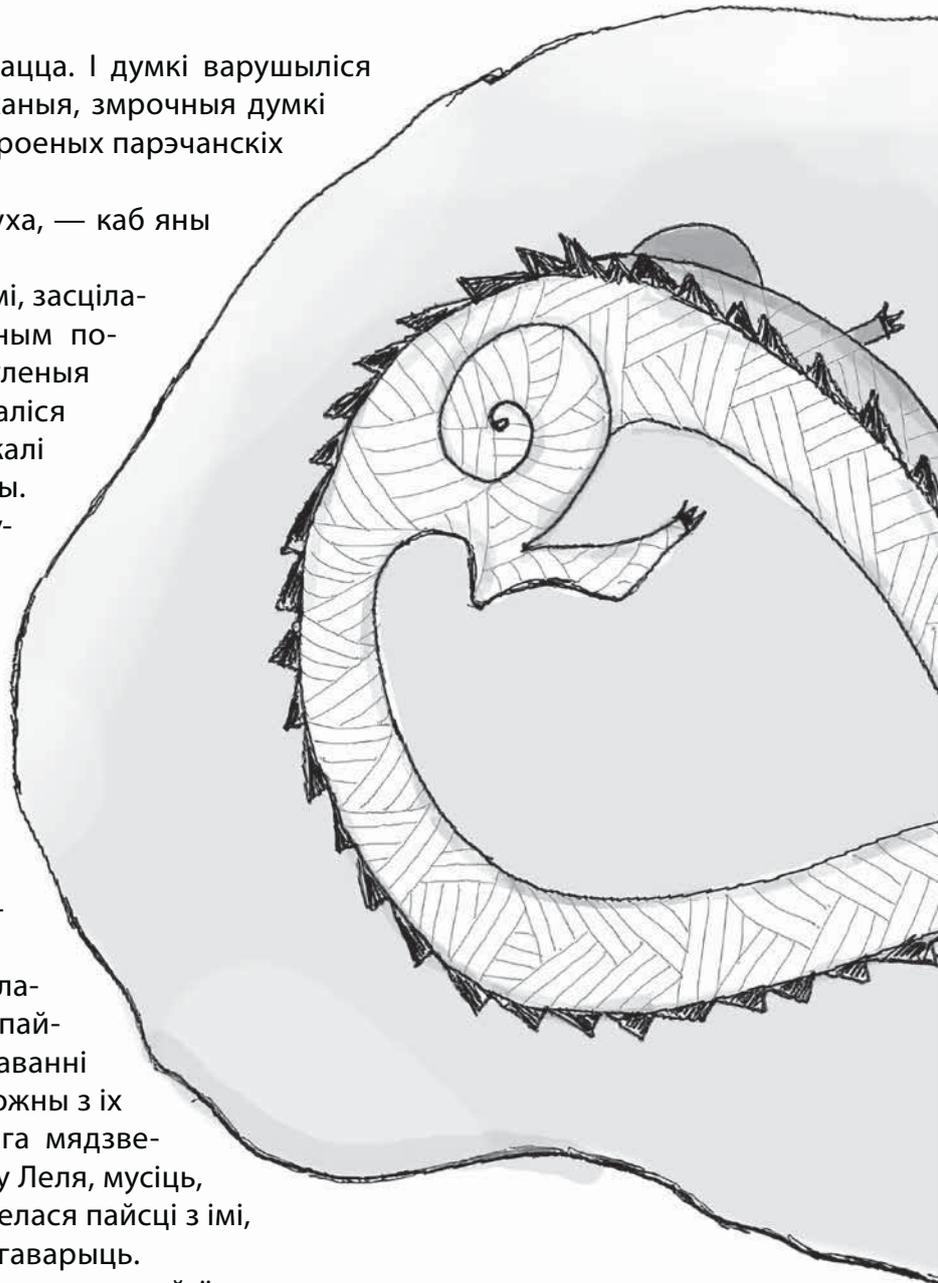
— Калі справа не зладзіцца, — сказаў ён, хаваючы вочы, — некаму трэба будзе стрымліваць асаду.

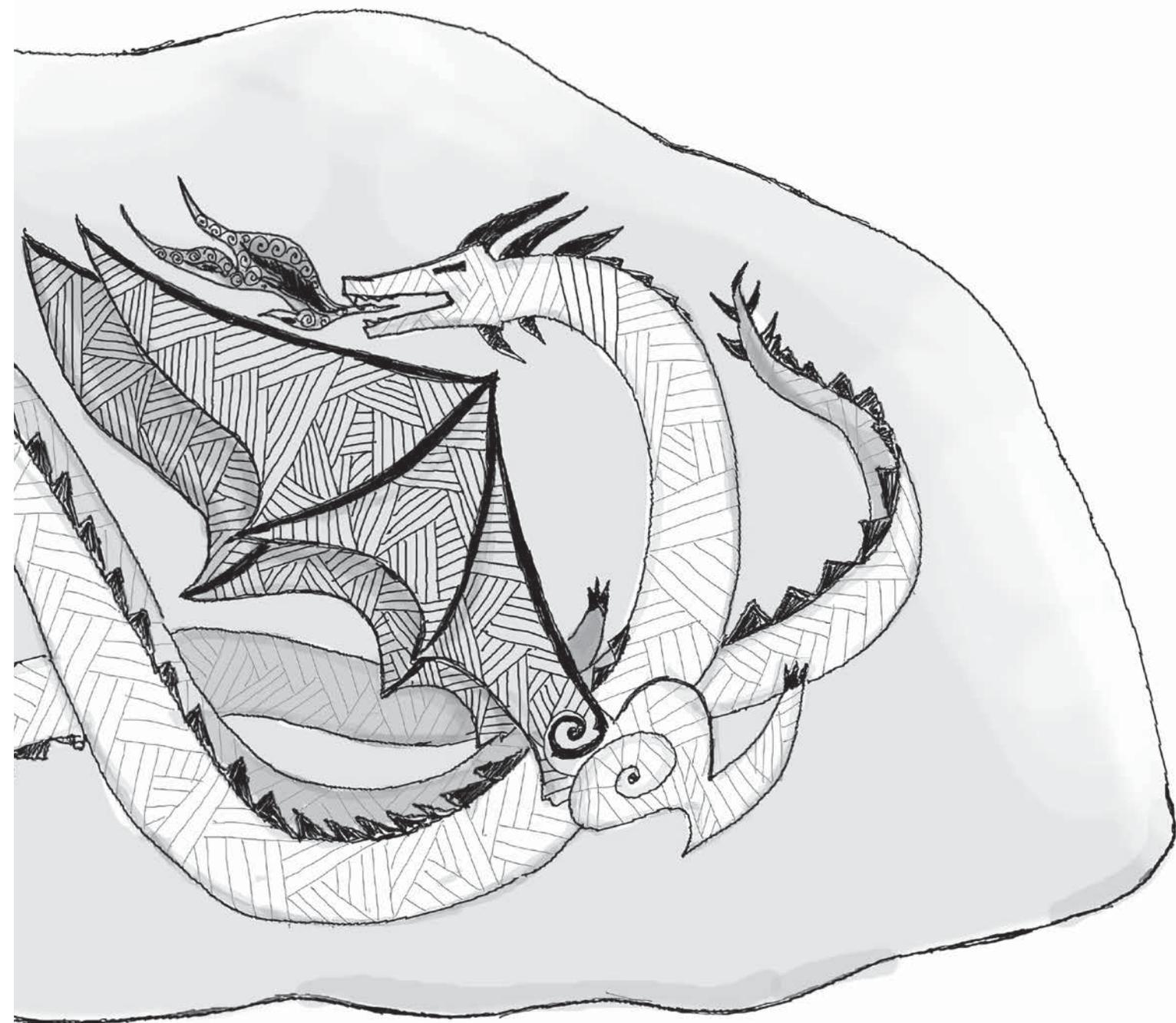
— То... вяртайся, Мядзведжае Вушка, — мовіла яна глуха і абняла на развітанне.

Абвязаўшыся вяроўкаю, каб не згубіцца ў снежнай буры, яны ледзь не наобмацка крочылі па глыбокім снезе, кіруючыся на паўднёвы ўсход. Лель, выбіваючыся з сіл, ішоў першым, спадзеючыся, што не збіўся з дарогі і не кружляе марна, цягнучы за сабою астатніх. Але ён мог бы паклясціся, што можа як бы звярыным чуццём адрозніць у завеі пахі чалавечага і конскага поту, і дым ад вогнішчаў, і нават капусны дух сціплай поліўкі. А завея вакол іх гучала знаёмым спевам азёрнай прошчы, і цягнуліся скрозь снягі срэбраныя ніці, і звінелі даверліва, і вялі.

Спакваля выводзілі на адзіны правільны шлях.

Раз ці два Лелю нават падалося, быццам за снегам наперадзе ён разгледзеў калматую ваўчыную поўсць, асляпляльна белую. Але думаць пра тое

не было часу: хай і ўсялякую, але яны выйшлі да ўзгорка з парэчанскім лагерам, шчасліва абмінуўшы вартавых. Агні, што са сцен падаваліся бляклымі і кволымі, разрасліся ў вялікія вогнішчы, і шатры абзначыліся за покрывам снегу — сотні шатроў з рознымі сцягамі над імі. Лель, уважліва прыглядаючыся да сцягоў ды гербаў, адаслаў паўтузіна сваіх вояў да паўднёвага боку лагера і паўтузіна — да заходняга.

З расповедаў старэйшых ён ведаў напэўна: парэчанцы не адзінае войска, але тры зведзеныя разам дружыны ад трох розных меншых уладанняў. Тыя вырашылі аб'яднацца і разам скінуць мясцовага князя, і пакуль што надзеі іх спраўджваліся. Але, меркаваў Лель, звадкі між ворагамі заўжды на карысць іх праціўніку. Бо моцныя яны не толькі паяднанай сілай, але і сваёй згодай, сваёю еднасцю.

Думаючы так, ён, абмінуўшы чарговых вартавых, паспешліва нырнуў пад полаг аднаго з трох большых шатроў. На шчыце раскідваў крылы, зусім як на плашчы палоненага парэчанца, белы драпежны птах — герб роду Сокалей. Трое сталых мужоў, змрочныя і заклапочаныя, падняліся са сваіх месцаў, заўважыўшы засыпанага снегам прыхадня. Схапіліся нават за зброю, адно Лель падняў рукі ў знак замірэння.

— Я... ганец, — сказаў голасна, пракаўтнуўшы шорсткі камяк у горле. Бачыў, як нядобра нахмурыліся сталыя воі, як абмяняліся яны трывожнымі паглядамі. Старэйшы з іх, з сівой барадой, коратка кінуў, дазваляючы гаварыць.

— Сын ваш і брат у палоне, — асцярожна пачаў Лель, — але жывы. Застанецца жывым, абяцаў мой уладар, калі прыйдзеце з ім да паразумення.

«Нахабны падшыванец», — голасным шэптам прамармытаў нехта з парэчанцаў.

— Твой уладар? — перапытаў, хмурачыся, сівы Сокаль. — Твой уладар зараз у полі воранаў корміць. Які яшчэ ўладар, малец?..

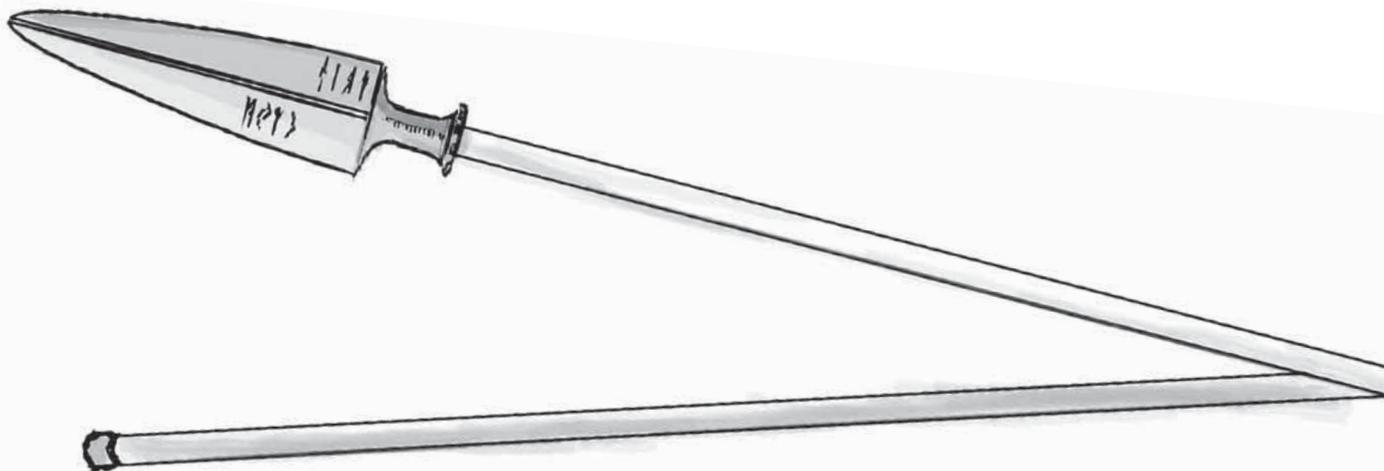
— Алелька Мядзведжае Вушка, — паважліва азваўся Лель. — Той самы вой-чарадзеі, што вызваліў край ад пачвараў і разбурыў праклён на возеры.

Ясная справа, гэта быў падман, але парэчанцы таго не сцямілі. Тыя трое толькі зноў абмяняліся цяжкімі паглядамі: мусіць, чулі ад тых, хто паспеў збегчы з засады на дарозе, пра паланенне маладога парэчанца ды дзівака пад ссечаным дубам. Стары Сокаль крывіў рот і шчыпаў вусы. Вуглі тлелі ў жароўнях, распаўсюджваючы цяпло, патрэсквалі паходні, асвятляючы накіданыя звярыныя шкуры, мапы на дашчаным стале ды стойку с даспехамі. На цяжкіх панцырах таксама раскідваў крылы белы гербавы птах.

Лель выцягнуў з-за пазухі цяжкі сыгнет з тым жа гербам, што атрымаў ад маладога палоннага, паклаў на шырокую далонь Сокаля. Той сціснуў пярсцёнак у кулаку, і кулак у яго заўважна дрыжаў.

— Але пярсцёнак можна зняць і з мёртвага, — забубніў адзін з маладзейшых парэчанцаў. — Нават і прасцей — так. А пасля паслаць сюды нахабнага мальчика ды тлуміць галаву. Хіба сталі б яны шкадаваць? Асабліва пасля таго, як іхнягя князя зарубілі?..

— ...чым давядзеш, малец? — глуха спытаў стары Сокаль, усё яшчэ сціскаючы сынаў сыгнет. — Чым давядзеш, што палонны ваш яшчэ жывы? Скуль мне... скуль мне ведаць, ці можна вашаму ўладару-чарадзею верыць?

А сам — бачна было па вачах, па сутаргаватых рухах — гатовы быў хоць за самае ненадзейнае абяцанне ўхапіцца. Сын быў у яго адзіны, спадчыннік і надзея, і гэтая надзея пакуль яшчэ жыла ў скляпеннях князева селішча.

Двое другіх парэчанцаў хмурыліся, але маўчалі: вырашаць было не ім.

— Вер або не вер, — Лель з наўмысным раўнадушшам паціснуў плячыма. — Мой уладар даводзіць не будзе. Хочаш вызваліць сына — выканай, што ён просіць. Іначай сябе толькі будзеш вінаваціць.

Сівы Сокаль маўчаў, скрыжываўшы на грудзях рукі. Лель, чуючы, як за полагам перагукаюцца воі, як прамінае, бразгаючы зброяй і насвістваючы, вартавы, сціснуў кулакі. Не адчуваў холаду, не адчуваў цяжару плашча, на якім побач з жароўняю раставаў снег, толькі глядзеў на сівога парэчанца, гадаючы, што за думкі варочаюцца ў ягонай галаве.

А той падняў на маладога ганца вочы і спытаў няголасна:

— І чаго ж просіць ад мяне гэты ваш вой-чарадзеі?..

Лель ад ягонага голасу скалануўся, але, усё яшчэ сціскаючы кулакі, азваўся ўпэўнена. Патрабаванне ён паўтараў пра сябе ўвесь час, пакуль ішоў сюды, правальваючыся па пояс у снег, пакуль прадзіраўся праз буру, цягнучы за сабою сваіх вояў, пакуль поўзаў у хісткіх ценях, унікаючы паглядаў вартавых. І калі ён сказаў гэта, кусцістыя бровы ў сівога палезлі на лоб. Адзін з маладзейшых парэчанцаў паспрабаваў быў засмяцца, але смяшок бездапаможна застрак у ягоным горле.

— Дарагая цана, малец, — мовіў стары Сокаль пахмурна.

— Але і сын табе, напэўна, дарагі, — азваўся Лель. — Выбірай, так мой уладар кажа. Часу табе ён дае да світання.

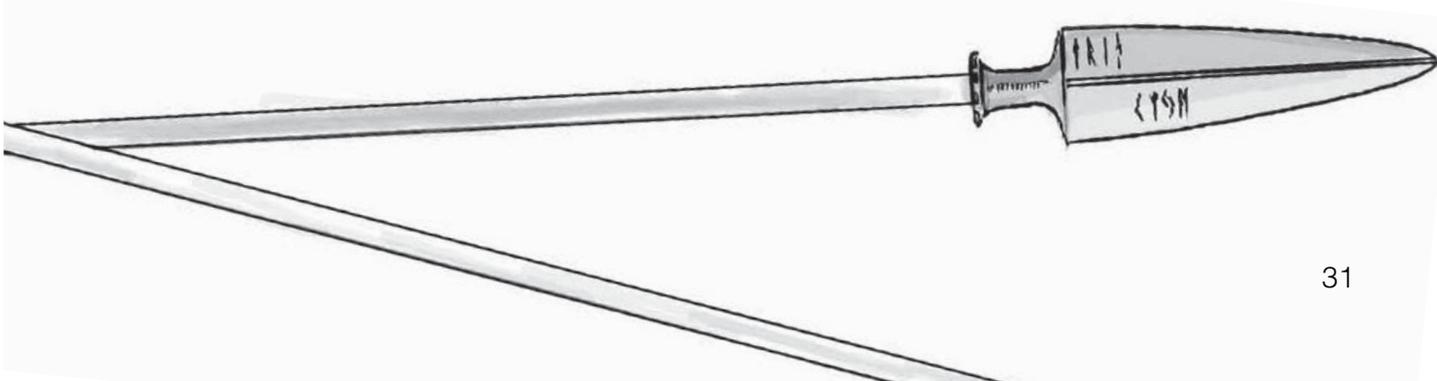
Лель, сутаргавата пакланіўшыся, развярнуўся, і за спінай ужо пачуў змяіны шэпцік, мусіць, кагось з маладзейшых парэчанцаў. Ці не затрымаць мальчика-ат? Можа, здолелі б з яго яшчэ нешта выцягнуць? Занадта ўжо склізкі, пранырлівы, унь і ў лагер прабраўся.

— Ты, малец, — мовіў стары Сокаль, — счакай-ка...

Спінаю Лель адчуў рух, але тут за полагам закрычалі і замітусіліся людзі. Лель выскачыў у снежную каламуць, асветленую чырвоным зарывам, і пабег, змяшаўшыся з парэчанскімі воямі. А тыя сцякаліся з паўднёвага ды заходняга краёў лагера, дзе танчыла, разганяючы завею, вясёлае полымя, паглынаючы прыпасы. І несліся ў снежную ноч успуджаныя коні, высока ўзбівалі капытамі снег. А за мітуснёю завеі заводзілі злавесную песню паляўнічыя рагі, і парэчанцы, забыўшыся на пажары, заміралі, прырастаючы да месца, асянялі сябе ахоўнымі знакамі і шапталі ўспуджана:

— Дзікі Гон!..

Працяг — у наступным нумары

бярозка

Штомесячны грамадска-палітычны
і літаратурна-мастацкі часопіс (для дзяцей
сярэдняга і старэйшага школьнага ўзросту)
Выдаецца са снежня 1924 года
Узнагароджаны ордэнам «Знак Пашаны»

Заснавальнік
Вытворча-выдавецкае рэспубліканскае ўнітарнае
прадпрыемства «Дом прэсы»

Галоўны рэдактар:
Кацярына Вячаславаўна Каплун

Рэдакцыйная калегія:
Алесь Бадак, Валерый Гапееў, Алесь Дуброўскі, Уладзімір
Ліпскі, Алена Масла, Міхаіл Мірончык, Людміла Рублеўская,
Аляксей Чарота, Таццяна Швед

Адрас рэдакцыі

Юрыдычны і паштовы адрасы:
Рэспубліка Беларусь, 220013, г. Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10а.
chas.bjarozka@gmail.com
Тэл.: 8 (017) 287-19-27, 8 (017) 287-16-98.

Падпісныя індэксы:
74822 — індывідуальны
74888 — індывідуальны льготны для членаў БРПА
748222 — ведамасны
74879 — ведамасны льготны для ўстаноў адукацыі і культуры

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі №210 ад 25.07.2019, выдадзенае
Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь

Выдавец:
Рэспубліканскае ўнітарнае
прадпрыемства «Дом прэсы»
Дырэктар:
Фёдар Пятровіч Караленя

Намеснік галоўнага рэдактара:
С. М. Курганова
Мастацкі рэдактар, камп'ютарная вёрстка:
В. С. Дзяткова
Стыль-рэдактар:
П. У. Забела

Падпісана да друку 21.08.2020 г.
Фармат 60×84 1/8. Друк афсетны.
Ум. друк. арк. 3,72. Ул.-выд. арк. 3,42.
Тыраж 473 экз. Заказ ??.

Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства
«БудМедыяПраект»
ЛП № 02330/71 ад 23.01.2014,
вул. В. Харужай, 13/61, 220123, Мінск, Рэспубліка Беларусь

© РУП «Дом прэсы», 2020

- 01 Гісторыя поспеху. Дзяўчына на матацыкліе
- 04 Гіт-зон. Ты можаш плакаць
- 07 Ініцыятыва. Працідзеянне хатняму гвалту
- 08 Праектар. Валоссе стыне ў жылах
- 12 Школа журналістыкі. Асвер
- 14 Заяўка на Парнас. Возера
- 18 Заяўка на Парнас. Андрэйка-дэтэктыў
- 19 Заяўка на Парнас. Казка для брата
- 19 Заяўка на Парнас. Шлях скіпетра
- 22 Літаратурныя старонкі.
Маргарыта Латышкевіч.
Першая песня (працяг)

Аўтар вокладкі і разварота: Nollaig Lou (@nollaiglou).

Цяпер «Бярозка» можна набыць анлайн!
Заходзь на **belkiosk.by** — і любімы часопіс
будзе ў тваім гаджэце!

А для амататараў шоргату паперы пад пальцамі —
льготная падпіска па індэксе 74888 (індывідуальная)
і 74879 (ведамасная).

«Бярозка» ў сацсетках:

 @bjarozka

 @bjarozka.mag

Выцінанка «???»

Аўтар: Вольга Бабурына (Palunisa)

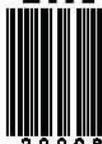
Аўтарка фотаздымка: Trau (trau.erm)

ISSN 0320-7578

9 770320 757007

EAL

2 0008